

CULTUUR

Een brede school met een hart voor... cultuur?

BEELDENDE VAKKEN EN DANS

PRAKTIJKVOORBEELDEN VOOR PABOSTUDENTEN

Verantwoording

© 2005 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs: Etje Heijdanus en Inge Roozen m.m.v. Marian Bakens

Eindredactie: Inge Roozen

Ontwerp en layout: Dollekamp & van Campen, Utrecht

Fotografie: Carmen Vossen, Diewertje Komen,

docenten De Heerdstee, Ben van Duin

Productie: Helene Rohrink

Coördinatie dans: Eeke Wervers

Met dank aan: Janny Weender (De Heerdstee, Groningen); Tiny Sturkenboom (Pallas Athene, Amersfoort); Karel van den Heuvel, Francis Oudewater, Esther van de Berg, Carmen Vossen (De Kraal, Amsterdam); Stephan Haukes (De Meiboom, Nijmegen); Cees van Herckhuizen en Gudda Breidenbach (De Lindenberg, Nijmegen); Elize de Jong, Wilma Neuteboom, Sjoerdt de Ruiter (Hogeschool INHOLLAND)

De publicatie kwam tot stand in opdracht van:

de Nederlandse Beroepsvereniging, Danskunstenaars (NBDK),

de Vereniging Leraren Beeldende Vakken (VLBV)

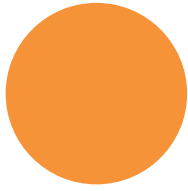
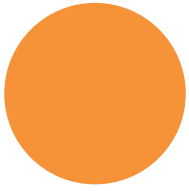
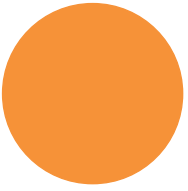
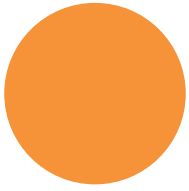
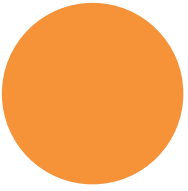
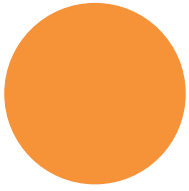
Publicatie downloaden

Je kunt de publicatie 'Een brede school met een hart voor cultuur?' gratis downloaden van onze website: www.slo.nl

Primair Onderwijs, afdeling kunstvakken

Inhoudsopgave

Inleiding	5	5. De verlengde schooldag op De Meiboom	34
Een uitdaging	5	Plan van aanpak open wijk school De Meiboom	34
1. Wat is een brede school?	6	De verlengde schooldag	35
Bestaat de brede school?	6	Randvoorwaarden	38
Voor wie is een brede school?	6	De waardering voor de verlengde schooldag	38
Wie zijn de partners van de brede school?	6	Samenvatting	38
De basisschool als spil van de brede school	6	6. Onderzoeksvragen	39
Wat biedt een brede school?	9	Een portret van je stageschool	39
Hoe ziet een brede school er uit?	9	Vragenlijst Cultuureducatie Brede School	40
Welke bemoeienis heeft de overheid met de brede school?	9	Hoe geeft de brede school invulling aan dans en de beeldende vakken?	42
Aan welke landelijke doelstellingen moet de brede school beantwoorden?	9	7. (Stage)opdrachten	43
Ondernemer zijn	9	Werken aan competenties	43
Werken aan 'Zelfbeeld' en 'Sociaal gedrag' in beeldende vorming en in dansexpressie	11	Opdrachten voor de cultuurcoördinator in opleiding	44
2. Cultuurcoördinator op De Heerdstee	12	Literatuur	48
Quickscan	12	Bijlage 1:	
Meerjarenplanning culturele en kunstzinnige vorming op CBS De Heerdstee	12	Voorbeeld van een ingevulde vragenlijst antwoorden Grote Beer	49
Methodes, nascholing en kunstenaars in de klas	13	Bijlage 2:	
Cultuur uit het Venster	17	Voorstel herziene kerndoelen basisonderwijs (maart 2004)	55
De verlengde schooldag	17		
Samenvatting	18		
3. Kunstenaars op Pallas Athene	19		
Een cultuurplan	19		
Leerlijnen kunstzinnige oriëntatie voor alle leerjaren	19		
Dansproject	20		
Beeldende kunstproject	21		
Samenvatting	22		
4. Sociaal-emotionele ontwikkeling op De Kraal	23		
De school	23		
Dansonderwijs op De Kraal: een praktijkvoorbeeld	25		
Een thema voor 6 weken	25		
De rol van de groepsleerkracht tijdens de lessen dans	26		
Sociaal-emotioneel proces voor alle groepen	26		
Een voorbeeldles dans met een sociaal-emotioneel thema	27		
Het dansaanbod	28		
Een vreedzame school	28		
Een doorgaande lijn voor de kunstzinnige vakken	29		
De school en het culturele aanbod van buiten de school	30		
Randvoorwaarden	31		
Ouderparticipatie	31		
De wijk	31		
Samenvatting	33		

Inleiding

De publicatie 'Een brede school met een hart voor ...Cultuur?' richt zich in de eerste plaats op de student in de eindstudiefase van de Pabo die zich specialiseert in een of meer kunstvakken. Als student vind je hier veel informatie over de plaats van de kunstvakken en de rol van de cultuur coördinator binnen de brede school.

Veel brede scholen leggen een extra accent op cultuureducatie en hebben een cultuurcoördinator aangesteld om het cultuurbeleid op hun school gestalte te geven. Sommige van deze brede scholen leggen daarbij de nadruk op alle kunstvakken, andere stellen een of twee vakken centraal.

Vanwege de omvang van deze publicatie hebben we ons vooral gericht op de beeldende vakken en dans, maar een deel van de informatie is zo algemeen dat deze mogelijk ook interessant is voor studenten muziek of drama.

Inhoud

Hoofdstuk 1 laat zien wat het concept brede school precies inhoudt. Daarbij wordt duidelijk dat elke brede school uniek is en aan dat concept een eigen invulling geeft.

Dit illustreren we in de volgende vier hoofdstukken.

Aan de hand van vier schoolportretten van De Heerdste in Groningen, Pallas Athene in Amersfoort, De Kraal in Amsterdam en De Meiboom in Nijmegen richten we ons op een aantal speerpunten.

Zo gaat hoofdstuk 2 in op de rol en taken van de cultuurcoördinator.

Hoofdstuk 3 laat zien wat de meerwaarde kan zijn van kunstenaars in de klas.

Hoofdstuk 4 richt zich op de bijdrage van de kunstvakken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen.

En hoofdstuk 5 geeft een beeld van cultuureducatie in de verlengde schooldag.

Vragen en stageopdrachten

In hoofdstuk 6 krijg je als student vragen om te onderzoeken hoe de brede school waarop je stage loopt vorm geeft aan haar cultuurbeleid. Tot slot vind je in hoofdstuk 7 oefen- en stageopdrachten.

Wat is een brede school?

Een brede school is een samenwerkingsvorm tussen de basisschool en andere instellingen. Iedere basisschool kan naar eigen inzicht een persoonlijke vorm kiezen voor de invulling van de brede school. Iedere brede school heeft een visie. Van groot belang is het afstemmen van die visie met alle participerende organisaties. Er is geen wet op de brede school, het initiatief ligt op lokaal niveau. Het rijk wil de ontwikkeling van de brede scholen stimuleren. Brede scholen kunnen antwoord geven op problemen in en rond onderwijs en welzijn en dienen hiermee een maatschappelijk belang.

Bestaat de brede school?

De brede school bestaat niet, brede scholen zijn er in vele verschijningsvormen. Dit blijkt uit de verschillende namen waaronder brede scholen zijn ontstaan. Zoals: vensterschool, forumschool, brede buurtschool, open wijk school. Wat brede scholen allemaal gemeen hebben, is dat de school samenwerkt met andere instellingen. Bijvoorbeeld met kinderopvang, welzijnswerk of een instelling voor kunstzinnige vorming. De brede school kan verschillende doelen dienen, maar in iedere brede school staat centraal: het vergroten van ontwikkelingskansen van leerlingen. Een belangrijk uitgangspunt is de totale ontwikkeling van de leerling. Hierin dienen de cognitieve, de sociaal-emotionele en de fysieke ontwikkeling aan de orde te komen. Afhankelijk van de groep leerlingen worden passende activiteiten georganiseerd voor het stimuleren van ontwikkelingskansen. Voor opvoedingsondersteuning kan men extra investeren in vroegschoolse educatie. In een meer kansrijke buurt kan het accent liggen op opvang na schooltijd omdat dit meer aansluit bij de behoefte van de werkende ouders. In de meeste brede scholen wordt gewerkt aan de ononderbroken ontwikkeling van leerlingen.

Interview met Elize de Jong

Stage op een brede school

Elize loopt stage op de Westpuntschool, onderdeel van De Doorstroom in Hoogvliet. Hier zitten leerlingen voor wie het leven behalve thuis en op school ook voor een groot deel op straat af speelt. In de klas hebben 25 moeite om zich te concentreren, zijn onrustig en moeten regelmatig de gang op om andere leerlingen niet te storen.

De stageschool werkt samen met de instellingen Sport en recreatie en de Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR). Deze instellingen zijn gevraagd om activiteiten te verzorgen, maar behoren niet tot de vaste partners van de school.

Sport en recreatie biedt diverse takken van sport aan. Het aanbod van de Stichting Kunstzinnige Vorming bestaat uit verschillende kunstvakken, waaronder dans.

De kleuters krijgen het project 'Taal en Dans', de midden- en de bovenbouw krijgen onder andere: 'Streetdance'. Deze dansactiviteiten worden in schooltijd aangeboden en na schooltijd kunnen de leerlingen hieraan verder werken onder leiding van

een SKVR-docente dans. De lessen dans worden gegeven in een periode van acht weken. In deze dansactiviteiten leren de leerlingen speels en in respect betrokken te zijn op de ander. Elize vertelt dat leerlingen waarop veel gemopperd wordt, juist voortrekkers zijn op het gebied van dans en sport. Als voortrekkers krijgen ze spontaan applaus van de andere leerlingen. Dit doet de 'drukke leerlingen' goed, ze zijn trots op hun prestaties. Hoe dit gevoel van eigenwaarde doorwerkt in prestaties van andere lessen kan Elize nog niet vertellen omdat ze in deze periode één dag in de week stage loopt. Op de stageschool waar Elize werkt vinden de leerkrachten het volgende van essentieel belang: 'In het leven heeft het kind veel aan een ontwikkeld gevoel van eigenwaarde in respect voor zichzelf en de ander'. Dans kan daarin een belangrijke rol spelen.

Voor wie is een brede school?

De brede school is in principe voor alle leerlingen in de wijk waar de school staat. Hun vragen en behoeften zijn bepalend voor de activiteiten die ontwikkeld worden. De brede school is in eerste instantie bedoeld voor leerlingen. In tweede instantie zijn de ouders de doelgroep van de brede school. Ouders worden betrokken bij de brede school. Het doel van ouderactiviteiten is dat de ouders zich verder ontwikkelen, zodat zij op hun beurt hun kinderen kunnen stimuleren in hun ontwikkeling.

Wie zijn de partners van de brede school?

Scholen krijgen vaak vragen die hun onderwijstaken te boven gaan. Daarom zoeken ze contact met partners die in kunnen gaan op die extra vragen. Op deze wijze ontstaan netwerken waarin een aantal instellingen vertegenwoordigd is, bijvoorbeeld: buurtwerk, kinderopvang, politie, maatschappelijk werk, instellingen voor kunstzinnige vorming.

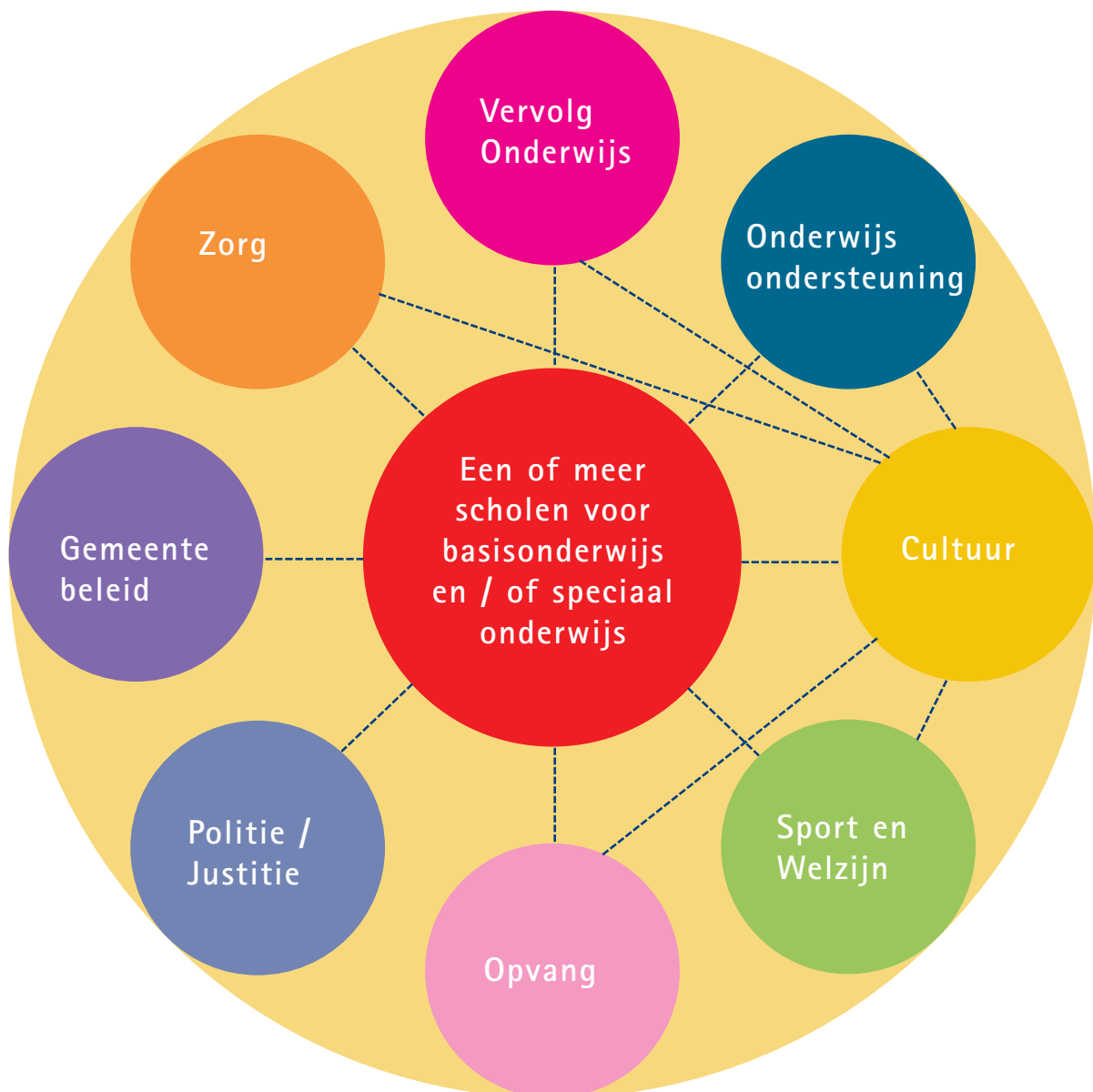
Soms neemt het gemeentebestuur het initiatief om tot een samenwerkingsvorm te komen in de vorm van een brede school. De school kan hierdoor tijdig problemen signaleren en de leerlingen verwijzen naar een andere instelling.

De basisschool als spil van de brede school

De basisschool is bij uitstek de plek waar alle kinderen en ouders bereikt kunnen worden. Daarom vormt zij

eigenlijk de spil van de brede school. Alle samenwerkende organisaties vormen als het ware een schil van zorg en educatie rondom de basisschool. Daarbij is het heel belangrijk dat de samenwerkende partners hun aanbod goed afstemmen op de vraag van de basisschool. Het onderstaande overzicht geeft een beeld van mogelijke samenwerkingspartners. Deze samenwerkende partners kunnen per brede school verschillen. De ene brede school legt bijvoorbeeld een groter accent op sport, de andere op cultuur.

Schema: De basisschool als spil van de brede school

----- Netwerk en mogelijke relaties binnen de brede school

Opvang <ul style="list-style-type: none"> • Organisatie voor tussenschoolse en naschoolse opvang • Peuterspeelzaal • Kinderdagverblijf • Organisatie voor Kindervakantiewerk • 	Zorg <ul style="list-style-type: none"> • GGenGD: schoolarts, schooltandarts, wijkverpleegkundige • Instellingen voor opvoedingsondersteuning en jeugdhulpverlening • Schoolmaatschappelijk Werk • Thuiszorg •
Vervolgonderwijs <ul style="list-style-type: none"> • Scholen voor voortgezet onderwijs • 	Onderwijsondersteuning <ul style="list-style-type: none"> • Schoolbegeleidingsdienst • Universiteit, hogeschool: voor huiswerkbegeleiding door (Marokkaanse) studenten •
Cultuur <ul style="list-style-type: none"> • (Wijk)bibliotheek • Centrum voor Kunst- en Cultuureducatie • Muziekschool • Erfgoedhuis • Musea • Kunstuitleen • 	Sport en Welzijn <ul style="list-style-type: none"> • Sportverenigingen • Welzijnswerk/Maatschappelijke Dienstverlening • Sociaal Cultureel Werk •
Gemeente <ul style="list-style-type: none"> • Stadsdeelraad • Gemeentelijke Regiegroep • Locatiemanager • 	Politie/Justitie <ul style="list-style-type: none"> • Wijkpolitie •

Interview met Wilma Neuteboom Stage en ouderparticipatie

'Mijn hart ligt bij de brede school', zegt Pabostudente Wilma Neuteboom. Het samenwerken van de basisschool met instellingen zoals het sociaal-cultureel werk, de kinder- en de naschoolse opvang vind ik inspirerend. De school en de buurt zijn één. Je moet het wel zien zitten om te overleggen en te onderhandelen met andere instanties. Bij veel activiteiten zijn andere participanten betrokken. Dit vraagt zorgvuldige afstemming, extra inzet en tijd. Wilma merkt op dat: 'maatschappelijke betrokkenheid van groot belang is voor motivatie en inspiratie in het werken in een brede school'. Wilma loopt stage op een brede school in een wijk waar veel tweeverdieners wonen. De ouders hebben wel meer geld, maar minder tijd om met hun kinderen zinvolle activiteiten buitenshuis te ondernemen. Voor de kinderen is het belangrijk om maatschappelijk betrokken te zijn en deel uit te maken van de

samenleving. Op de stageschool van Wilma gaan leerkrachten met de leerlingen naar buiten, de wijk in om te leren.

'Een voorbeeld is het onderwerp "Post". In de klas behandelden we dit onderwerp. Hierna zijn we naar een postsorteerbedrijf geweest waar de leerlingen het sorteren van post hebben gezien. Eén van de belangrijkste zaken op een brede school is dat je open staat voor leerervaringen op welk gebied dan ook, je leert samen en met de kinderen mee.' Moet je pedagogisch en didactisch een 'kei' zijn om op een brede school te werken? Wilma vertelt dat je pedagogisch en didactisch 'stevig moet staan' als je op een brede school les geeft. Het is van belang dat je overzicht en overzicht hebt: je moet een duidelijke consequente aanpak hebben. De verschillende participanten dienen dezelfde pedagogische visie te hebben.

Wilma studeert in haar stageschool op het onderwerp: Ouderparticipatie in de

brede school. Hoe kun je ouders betrekken bij het (na-)schoolse gebeuren? Deze betrokkenheid moet geënt zijn op de visie van de stageschool. 'Met elkaar staan we om het kind'.

Wilma komt op de volgende vragen als ouders in de buitenschoolse situatie participeren:

- Welke activiteiten kunnen ouders ontwikkelen en uitvoeren?
- Welke verantwoordelijkheden hebben ouders als ze zich met een kunstzinnige activiteit bezig houden?
- Hoe ver laat je ouders gaan als ze in een commissie zitten?
- Mogen de ouders dan zelf het geld beheren?
- Kunnen ouders dan ook eindverantwoordelijkheid dragen voor een activiteit of een project?

Wilma geeft in haar stage eerst aandacht aan samenwerking met andere instellingen en ouderparticipatie. Zij is nog niet toegekomen aan het samenstellen van een kunstambod.

Wat biedt een brede school?

Elke brede school speelt in op de behoefte van zijn leerlingen. Hierdoor verschilt het aanbod per brede school. Het aanbod kan bestaan uit voorschoolse opvang, passend onderwijs op school, buitenschoolse opvang, zoals een verlengde schooldag voor sport en kunstzinnige activiteiten.

Van wezenlijk belang is de afstemming tussen de activiteiten en de verschillende partners.

Hoe ziet een brede school er uit?

In de meeste situaties is de brede school niet ondergebracht in één gebouw. Aparte instellingen zitten vaak nog in eigen gebouwen. Gemeenten die nieuwe scholen bouwen houden wel rekening met de ontwikkeling van brede scholen. Samen onder één dak werken maakt samenwerking gemakkelijker.

Brede school Zweden

Sjoerdt de Ruiter is onlangs op studiereis naar Zweden geweest om te zien en te leren wat een brede school is. Zijn stageschool staat in Brielle, en moet op korte termijn worden afgebroken samen met nog twee andere basisscholen. Deze drie basisscholen staan in Brielle op een mooie locatie, de leerlingen zijn geen achterstandskinderen. Helaas is de grond waarop de drie basisscholen staan zeer kostbaar. Vanuit de gemeente moeten de drie scholen samen een brede school vormen op een andere locatie, maar wel ieder in een eigen schoolgebouw met een eigen visie en een eigen missie. Inhoudelijk zijn er geen plannen vanuit de gemeente voor de brede school in Brielle. Eigenlijk zijn er alleen plannen die aangeven hoe de wegen gaan lopen rond en door dit mooie gebied waar dure huizen gebouwd zullen worden. De gemeente heeft een klankbordgroep voor het geven van adviezen maar de leden worden niet geacht inhoudelijk adviezen te geven. Ze moeten wel advies geven over hoe de wegen in en door de nieuwe wijk het beste kunnen lopen. Wat moeten deze drie basisscholen samen doen om een brede school te worden zonder opdracht? Het voorlopige antwoord vanuit de gemeente is: gebruik de gezamenlijke ruimtes van elkaar.

Sjoerdt heeft drie punten voor zijn studiereis naar Zweden gekregen. De overige zes punten kan hij behalen door het volgen van een differentiatie brede school. Wellicht kan Sjoerdt voor de wethouder in Brielle een eigentijds inhoudelijk plan brede school ontwerpen.

Welke bemoeienis heeft de overheid met de brede school?

De brede school is een ontwikkeling die is voortgekomen uit de praktijk. Het zijn de basisscholen en de instellingen die het initiatief namen en nemen tot samenwerken.

Gemeenten hebben de laatste jaren steeds meer ruimte gekregen om eigen beleid te voeren.

Zij kunnen verschillende financiële bronnen bij elkaar

brengen en gericht inzetten.

In het gezamenlijke persbericht van de ministeries van OCW en VWS staat dat in 2002 268 gemeenten meewerkten in het opzetten van een brede school. In 2004 zijn het 450 gemeenten. De verwachting voor 2010 is dat er 1000 brede scholen bestaan.

Zie voor verdere informatie: www.ocw.nl (ga naar de startpagina, dan naar onderwijs, vervolgens naar primair onderwijs en dan naar brede school).

Aan welke landelijke doelstellingen moet de brede school beantwoorden?

Ieder ministerie heeft een eigen beleid en streeft eigen doelen na. Daarbij worden ook beleidsterreinen overstegen. De brede school is hier een voorbeeld van. In de doelstellingen voor de brede school wordt op een praktische manier vormgegeven aan sectoroverstijgende doelstellingen. Deze zijn ondergebracht onder een aantal gemeenschappelijke noemers.

Ontwikkelingskansen: het landelijk beleid is er op gericht een samenhangend aanbod te realiseren voor kinderen en jongeren van 0-18 jaar met als doel het vergroten van ontwikkelingskansen van deze groep. Door samenwerking en afstemming tussen school en instanties op het gebied van welzijn, cultuur, kunst en sport komt een leerling goed in beeld en kunnen passende acties ondernomen worden, die in het teken staan van de persoonlijke ontwikkeling.

Voor- en Vroegschoolse Educatie(VVE): in het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid neemt de voor- en vroegschoolse educatie een belangrijke plaats in. Deze VVE-programma's komen tot stand vanuit een samenwerkingsverband tussen onderwijs en welzijn. Specifieke programma's voor ontwikkelingsstimulering zoals Kaleidoscoop en Piramide worden ingezet in de voorschoolse opvang en in de groepen 1 en 2 van het basisonderwijs.

Veiligheid: jeugd en veiligheid is een speerpunt binnen het beleid van de landelijke overheid. De brede school kan ruimte bieden aan activiteiten die veiligheid bevorderen. Er zijn brede scholen waar de politie participeert. Het aanbod van instellingen op het gebied van kunst en cultuur, sport en welzijn kan kinderen leren hun vrije tijd op een positieve manier te besteden.

Jeugdzorg: problemen van leerlingen worden niet altijd gesignaleerd. Het is van belang hier attent op te zijn want goede jeugdzorg op het juiste moment kan veel problemen voorkomen. Door de samenwerking met andere instanties kan de leerling tijdig naar de juiste instantie worden verwezen.

Stuurgroep Brede Scholen: de Stuurgroep Brede Scholen heeft ter ondersteuning van de ontwikkelingen in de brede scholen een lijst met kwaliteitscriteria samengesteld (2004). Deze lijst is bedoeld voor managers en bestuurders en kan op eenvoudige wijze ingezet

worden om sturing te geven aan de totstandkoming van de dagelijkse werking van brede scholen. Door de duidelijk beschreven criteria is deze lijst zeer geschikt voor studenten Pabo die zich verdiepen in de brede school. Voor verdere informatie kun je contact opnemen met OBERON, e-mail: info@oberon-o-a.nl.

Ondernemer zijn

Sociaal-emotionele ontwikkeling speelt zich af op veel levensterreinen. De leerlingen ontwikkelen zich thuis, op school en in de buurt. In de thuissituatie doen kinderen doorlopend ervaringen op met hun ouders en andere familieleden. Dikwijls zijn dit specifieke leerervaringen die horen bij dat specifieke gezin. In schoolsituaties verschillen de leerervaringen ook, iedere groep heeft een andere dynamiek en er gelden bepaalde regels waar een leerling zich aan dient te houden. Centraal in dit leerproces staat dat de leerling in wisselwerking met de ander leert over de ander en zich zelf. In dit proces leert de leerling 'schakelen' in en tussen sociale systemen. In vriendschap en in 'vijandschap'. Juist in deze situatie kan de betekenis van vriendschap worden ervaren. Ruzie tussen leerlingen kan daardoor heel leerzaam zijn. Van belang is, dat bij het oplossen van conflicten een negatieve spiraal voorkomen wordt. Reflecteren op: 'hoe kun je je gedrag op een positieve manier verbeteren', geeft een inspirerende impuls aan 'ondernemer zijn' in situaties.

Sociaal-emotionele ontwikkeling is van groot belang voor het welzijn van het kind, voor nu en voor later. Deze ontwikkeling speelt zich af in een gebied van normen en waarden. Wat de een waardeert vindt de ander niet acceptabel en andersom. Om goed als leerling te kunnen functioneren op dit gebied is het van belang dat er in de groep aan een aantal basisvoorwaarden wordt gewerkt zoals nieuwsgierig zijn, zelfvertrouwen hebben, emotioneel vrij zijn. Dit zijn waardevolle basisvaardigheden wanneer je wilt leren contact te maken en respect te ontwikkelen.

In de leergebiedoverstijgende kerndoelen (voor het basisonderwijs (1998) staan algemene uitgangspunten geformuleerd voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerling. Zij zijn gegroepeerd rond de thema's: werkhouding, werken volgens plan, gebruik van uiteenlopende leerstrategieën, zelfbeeld, sociaal gedrag en nieuwe media.

Voor de sociaal-emotionele ontwikkeling volgt hieronder het voorbeeld voor de ontwikkeling van 'zelfbeeld' en 'sociaal gedrag'.

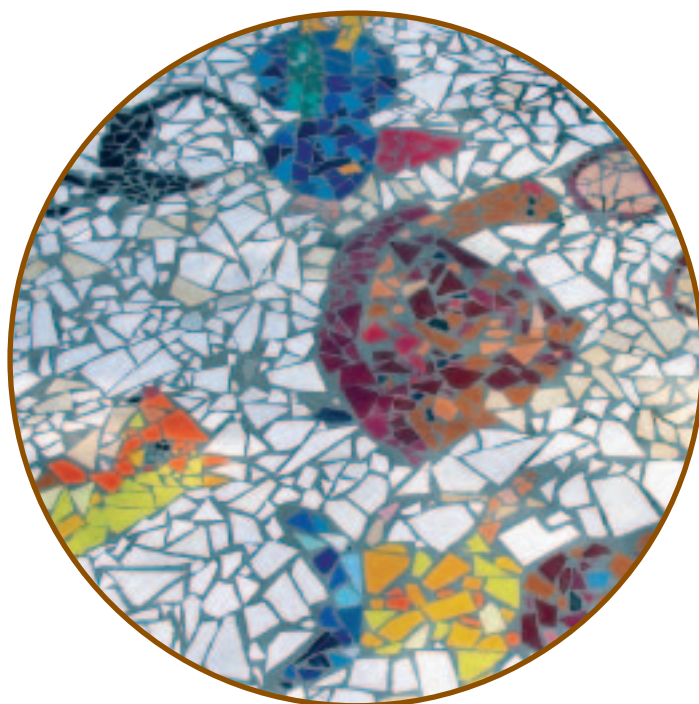
'Zelfbeeld': de leerlingen leren met hun eigen mogelijkheden en grenzen omgaan:

- ze hebben zelfvertrouwen
- ze kunnen gedragsimpuls beheersen
- ze kunnen en durven voor zichzelf en voor anderen op te komen.

'Sociaal gedrag': de leerlingen leveren een positieve bijdrage in een groep:

- ze gaan respectvol met anderen om
- ze handelen naar algemeen geaccepteerde normen en waarden
- ze respecteren verschillen in levensbeschouwing en cultuur
- ze durven in een groep voor hun eigen standpunt uit te komen
- ze houden rekening met de wensen van anderen
- ze durven in een groep steun te geven aan iemand met een afwijkend standpunt
- ze nemen verantwoordelijkheid voor te verrichten taken.

In alle genoemde onderdelen gaat het over eigen waarden en normen. Daarom is het van belang dat de school een eenduidige en duidelijke pedagogische visie heeft ten aanzien van deze punten. Dan kan iedereen, leerkracht en stagiaire, gericht met de na te streven doelstellingen en competenties aan de slag.

Werken aan 'Zelfbeeld' en 'Sociaal gedrag' in beeldende vorming en in dansexpressie

Beeldende vorming

Werken aan 'Zelfbeeld'

Tekenen, schilderen, boetseren zijn technieken waarmee je als kind veel kunt vertellen over wat je bezig houdt. Soms kun je dingen zelfs beter zeggen in een beeldtaal dan in een taal met woorden. Denk aan peuters en kleuters die in hun tekeningen heel duidelijk laten zien wat de dingen zijn die veel indruk op hen gemaakt hebben. Of aan kinderen die willen vertellen over het land waar ze vandaan komen, maar nog niet de Nederlandse woorden hebben om dat goed uit te drukken. Voor kinderen met traumatische ervaringen schieten woorden vaak te kort. In oorlogsgebieden overal ter wereld wordt daarom met kinderen getekend: de verschrikkingen zoals ze die dagelijks meemaken, of juist het verlangen naar een mooie wereld waarin de dingen niet kapot zijn.

De kracht van beeldend werken is dat je de wereld kunt laten zien zoals die volgens jou is, maar je kunt hem ook veranderen in de wereld zoals je graag zou willen dat die zou zijn. Beeldend werken kan helpen om grip te krijgen op de wereld om je heen en daarmee ook op jezelf. Tegelijk valt er veel te leren: hoe kun je materialen, technieken, kleuren en vormen gebruiken om vorm te geven aan dat wat je in je hoofd hebt. Dat is een leerproces en als het je lukt geeft dat een gevoel van competent zijn. Dit versterkt het gevoel van eigenwaarde en draagt bij aan een positief zelfbeeld. Het is een belangrijke taak voor de leraar om leerlingen bij dit proces te begeleiden, waarbij reflectie op het eigen werk(proces) en dat van anderen een belangrijke rol speelt.

Werken aan 'Sociaal gedrag'

Beeldend werken is meer dan dans, drama en muziek een individuele activiteit. Toch liggen er kansen om aan sociaal gedrag te werken.

Als je je werk durft te presenteren aan anderen, laat je tegelijkertijd een stuk van jezelf zien. Dit ben ik met wat ik kan, zie, denk, wens, droom, fantaseer, ... Communicatie met anderen via beeldend werk is een belangrijk onderdeel. Daarbij leren kinderen respectvol commentaar te geven op elkaars werk en werk van anderen te waarderen.

Soms nodigt beeldend werk nadrukkelijk uit tot samenwerken. Samen een grote wandschildering maken, een tentoonstelling inrichten, decors en kostuums maken voor een toneelstuk. Activiteiten die te complex zijn om alleen uit te voeren, en waarbij je kunt leren op een goede manier samen te werken. Hoe ontwikkel je bijvoorbeeld samen een idee met respect voor elkaars inbreng? Hoe voer je dit uit op een manier dat je iedereen aanspreekt op zijn specifieke kwaliteiten? Hoe reflecteer je zowel op de inhoud van de activiteit als op het samenwerkingsproces? Hoe gaat dat in de 'echte'

wereld bij vormgevers, kunstenaars? Wat kunnen kinderen daarvan leren? Allemaal vragen om rekening mee te houden als je kinderen wilt leren steeds meer verantwoordelijkheid te nemen en zo zelfstandig mogelijk te werken.

Dansexpressie

Werken aan 'Zelfbeeld'

Het inspirerende van dansexpressie is dat je als danser naar aanleiding van een onderwerp eigen ideeën mag vormen voor het uitwerken van een dansopdracht. Als danser in samenwerking met de ander en als danser alleen. De eigen inbreng 'doet er toe', deze ervaring geeft de leerlingen een gevoel van trots en van zelfvertrouwen. Hierdoor ontstaat er een positieve sfeer voor samen werken en samen dansen. Danswerkstukken worden nabesproken op de uitwerking van inhoud, vormgeving en de kwaliteit in het samenwerken. Dansexpressie en taal beïnvloeden elkaar positief in het reflectieproces. Dansexpressie is een steun om taal 'onder de knie te krijgen'.

Werken aan 'Sociaal gedrag'

In het dansen worden de leerlingen uitgedaagd met eigen dansideeën te komen en deze betekenisvol in dans te verwerken, als choreograaf. Een choreograaf heeft de leiding over een dansontwerp en de uitvoering van deze dans. Het dansen is levensecht direct en voelbaar voor de leerlingen. Doordat leerlingen meer verantwoordelijkheden krijgen blijken ze vaak veel meer te kunnen. De leerlingen leren verantwoordelijkheid nemen in de te verrichten taken. Respectvol met de ander omgaan is voelbaar geworden. Het waardevolle van samenwerken in respect wordt hierdoor onderkend. Dit zijn weer voorwaarden om met een eigen mening te durven komen en voor een ander te durven opkomen. Ook in dit reflectieproces beïnvloeden dans en taal elkaar positief.

Uitspraak van een leerkracht tijdens lessen dansexpressie

De leerlingen lijken vlinders die eerst met gekreukte vleugels aan de slag gaan en tijdens het dansen ten volle in hun eigen vleugelkracht komen. Er schuilt een geheim in deze metamorfose. Het smaakt naar meer.

Cultuurcoördinator op De Heerdstee

Janny Weender is cultuurcoördinator op Daltonschool De Heerdstee in Groningen, een brede school in de 25 jaar oude wijk Beijum. De brede school heet in Groningen 'Vensterschool'. In Beijum hebben de scholen en instellingen zich zelfs verenigd tot een speciale 'Vensterwijk'. Dat betekent dat iedereen – anders dan bij de gewone vensterscholen – in het eigen gebouw blijft zitten. Wel zijn ze met elkaar en met alle instellingen in de wijk een samenwerkingsverband aangegaan. Onder de noemer 'Cultuur uit het Venster' wil de wijk binnen drie jaar een echte 'cultuurwijk' worden. Janny: 'Omdat De Heerdstee al jaren ervaring heeft met cultuureducatie ben ik gevraagd om als een soort 'supercuco' vanuit de ervaringen op onze school de andere scholen te begeleiden.'

Quickscan

In 1999 is De Heerdstee gestart met een nieuwe opzet voor de kunstzinnige vakken. Er werd wel muziek gegeven en 'iets aan cultuur gedaan', maar er was geen doorgaande lijn. Met behulp van de schoolbegeleidingsdienst hebben ze eerst de situatie in kaart gebracht. Om te zorgen dat iedereen betrokken was, heeft elke leerkracht een 'quickscan' ingevuld: een enquêteformulier met 40 vragen over hun visie op kunstzinnige vorming. Dit vormde de basis voor een aantal teamvergaderingen over de nieuwe koers: wat doen we, wat vinden we belangrijk, waar willen we naartoe en hoe pakken we dat aan?

Docenten waren heel enthousiast en hadden veel behoefte aan een doorgaande lijn. Ze kozen voor een geleidelijke invoering van een discipline per jaar volgens een meerjarenplan van zeven jaar. Daarin gaven ze aan welke vakken zij op termijn wilden invoeren, al dan niet met behulp van methodes. In samenhang met het 'kunstmenu' van het centrum voor kunst- en cultuureducatie. Tijdens dit proces konden zij drie jaar lang ondersteuning krijgen van de schoolbegeleidingsdienst ABCG. Deze begeleidingsdienst kan per jaar tien scholen begeleiden gedurende drie jaar. Ieder jaar kunnen er vijf nieuwe scholen bijkomen.

Meerjarenplanning culturele en kunstzinnige vorming op CBS De Heerdstee

Hoofddiscipline	Kunstmenu		
Schooljaar	Groep 1-2-3	Groep 4-5-6	Groep 7-8
2001-2002 drama	Muziek Beeldend	Media-educatie Drama	Dans Literaire vorming of Interdisciplinair project
2002-2003 beeldende vorming implementatie drama	Drama (receptief) Media-educatie (actief)	Dans (receptief) Literaire vorming (actief)	Muziek (actief) Beeldend of Interdisciplinair project (receptief)
2003-2004 implementatie beeldende vorming implementatie drama	Dans (receptief)	Dans (receptief)	Dans (receptief)
2004-2005 muziek (en cultureel erfgoed)	Literaire vorming Dans	Muziek Beeldend	Media-educatie Drama of Interdisciplinair project
2005-2006 dans (en cultureel erfgoed)	Beeldend Muziek	Media-educatie Drama	Literaire vorming Dans of Interdisciplinair project
2006-2007 media-educatie (en cultureel erfgoed)	Media-educatie Drama	Literaire vorming Dans	Beeldend Muziek of Interdisciplinair project
2007-2008 literaire vorming (en cultureel erfgoed)	Dans Literaire vorming	Beeldend Muziek	Drama Media-educatie of Interdisciplinair project

Methodes, nascholing en kunstenaars in de klas

De school voerde de verschillende disciplines geleidelijk in, waarbij ze elk jaar een nieuw vak hebben aangepakt. In de meerjarenplanning (kolom hoofddiscipline) kun je zien hoe ze dat gedaan hebben.

Het team begon in 2001/2002 met drama te experimenteren. Tegelijkertijd volgde een van de leerkrachten een tweejarige dramacursus en werd op die manier vraagbaak voor de rest van het team. Met elkaar hebben ze dramamethodes onderzocht en kozen uiteindelijk voor 'Moet je doen drama.' Deze methode is in de twee daarop volgende jaren ingevoerd.

In 2003/2004 experimenteerden ze met de beeldende vakken.

Bij de schooladviesdienst ABCG hebben ze met het hele team een nascholingscursus 'Kijken naar kunst' gevolgd van vijf bijeenkomsten.

Ook nodigden ze in dat jaar elf kunstenaars uit om hen op ideeën te brengen hoe zij met kunst aan de slag zouden kunnen. Deze kunstenaars volgden de opleiding BIK (beroepskunstenaars in de klas). Als kunststagiaire hebben zij elk twee projecten uitgevoerd om te ervaren hoe het is om aan kinderen les te geven. Zo sneed het mes aan twee kanten.

Deze kunstenaars werkten mee aan een project rond het 25-jarig bestaan van de wijk. Groep 5 maakte bijvoorbeeld een muurschildering. Tijdens een wandeling in hun buurt verzamelden de kinderen dingen die ze mooi vonden: een veer, een blad, een slakkenhuisje. Van zichzelf en hun vonden maakten ze stempels die ze met hulp van de kunstenaar op de muur hebben gedrukt. Groep 7 werkte aan een levensboom. De kinderen zaagden de beginletters van hun naam uit MDF. De letters werden zo bewerkt dat ze de vier belangrijkste gevoelens in het leven lieten zien: angst, verdriet, agressie, vreugde.

Toen de leerkrachten enthousiast waren geworden voor beeldende vakken en beeldende kunst hebben ze als team de methode 'Uit de Kunst' gekozen (uitgeverij Delubas, 2002). Een methode die werkt met acht wereldoriënterende thema's die elk leerjaar weer terugkomen: mensen, eten, letters en tekens, de natuur, dieren, reizen, spelen, wonen. De thema's zijn per leerjaar ingevuld met subthema's die aansluiten bij de belevingswereld van een bepaalde leeftijdsgroep. Alle lessen in de methode besteden aandacht aan beeld(kunst)-beschouwing. Naast de uitgewerkte lessen is er ook een Bronnenboek waaruit de leerkracht kan putten als hij zelf lessen bedenkt.

Een teken van leven

Groeiboom

Onderwerp	Materiaal/techniek	Beeldaspecten
Thema's groep 1/2		
mensen		
Dit ben ik	plakkaatverf; schilderen	vorm, kleur
Met zijn drieën	zand en ecoline; schilderen	vorm, compositie
Mijn lieve opa en oma	klei; reliëf, inkrassen	lijn, textuur
Mijn stokpopje	stokje, karton; knippen, plakken	vorm
eten		
Lekkere snoepjes	viltstift; kleuren	ritme, kleur
Een bord vol eten	gekleurd papier; collage	compositie
De proppenslok	textiel; vullen en binden	plastische vorm
Fopsnoepjes	steentjes, papier; beschilderen en inplakken	decoratie
letters & tekens		
Kijk mijn letter!	kleurpotlood; decoratief kleuren	vorm, decoratie
Een lange letterslinger	gekleurd papier; knippen of scheuren, collage	ritme, vorm
Een geheim verhaal	klei; afdrukken	textuur
Letterstempel	hout, touw, verf; stempelen	lijn
Thema's groep 7/8		
mensen		
Actie!	waskrijt, kleurpotlood; collage, arceren	compositie, bewegingssuggestie
Portret van een punker	gekleurd papier; collage	vorm, kleur
Ridders	metaal en folie; solderen, lijmen	vorm, beweging
Met je mooiste kleren aan	textiel; lijmen	vorm, decoratie
eten		
Het rijst de pan uit	plakkaatverf; schilderen	kleur, compositie
Unieke MacBurger	gekleurd papier, waskrijt, ecoline; tekenen, schilderen	vorm, compositie
Standbeeld voor je lekkerste snack	klei, glazuur; boetseren	vorm, plasticiteit
Een vieze bende na het eten	kosteloos materiaal, klei; lijmen, boetseren	compositie
letters & tekens		
Een straat vol reclame	waskrijt, oliekrijt; dekkend kleuren	compositie, kleur
Omslag voor je lievelingsboek	lino; gutsen	vorm, kleur
Initialen-monument	metaaldraad, gips, textiel; buigen, bekleden	vorm, plasticiteit
Letterwandtapijt	textiel; naaien en plakken	compositie, vorm

bron: Methode Uit de kunst (Belubas)

Voor dans heeft het team geen methode aangeschaft. Wel hebben ze met de leerlingen veel dansvoorstellingen bekeken. De praktische danslessen zullen zij in de toekomst aan muziek koppelen. Janny: 'We kunnen niet voor elk vak een methode aanschaffen, daarom maken we een koppeling tussen de muziekmethode en bewegen op muziek. Dat gaat prima samen!' Cultureel erfgoed werd niet als apart vak ingevoerd, maar moet in de toekomst als een rode draad door alle vakken heen lopen.

Kunstmenu

Naast de methodes maakt de school gebruik van het zogenaamde 'kunstmenu' van het centrum voor cultuur-educatie. Ook dat zie je in het implementatie schema (kolom 2 t/m 4). Elk jaar komen in elke bouw twee verschillende disciplines aan bod, zodat kinderen in zes

jaar met alle disciplines twee keer in aanraking komen. Voor de zomervakantie krijgt de school een dik boek met het totale kunstmenu-aanbod. Op de bouwvergaderingen maken de leerkrachten hun keuze voor het komende schoolseizoen. Als voorwaarde stelt Janny dat ze niet alleen 'receptief' kiezen, maar ook iets 'actiefs' toevoegen. Soms maakt ze ook eerst een voorselectie. Tegelijk probeert ze leerkrachten te stimuleren om het kunstmenu te laten aansluiten bij de doorgaande lijn van de methodes en de thema's die in dat jaar aan bod komen. Zo is bijvoorbeeld het project over de kunstenaar Werkman gepland voor het afscheid van groep 8. Tijdens dit project experimenteren de leerlingen met allerlei druktechnieken. Deze kunnen ze goed toepassen als ze affiches en uitnodigingen maken voor hun afscheidsmusical.

Doorkijkje website: www.onderwijsprojectenplein.nl

HOME

NIEUWS

PROJECTEN

INLOGGEN

CONTACT

COLOFON

Inhoud project: Werkmantechnieken

Thema('s):	- Kunst en cultuureducatie
Niveau:	In de klas
Doelgroep(en):	- Basisonderwijs: bovenbouw
Doelstelling:	Leerlingen maken kennis met de technieken die de drukker/kunstenaar Werkman toepaste.
Tijdsduur:	2 uur
Link(s):	Bi(bli)ografie van H.N. Werkman

Omschrijving:

Inhoud workshop

Uitleg en demonstratie van de technieken die de drukker/kunstenaar H.N. Werkman toepaste bij het maken van zijn druksels. Leerlingen mogen onder begeleiding zelf deze technieken toepassen om hun eigen druksels te maken. Er wordt met drukker-sinkt gewerkt, dus oude kleding aantrekken!

Spelregels

De workshop kan gegeven worden van dinsdag tot en met vrijdag van 13.00 tot 17.00 uur.

Kosten: € 18,- voor de workshop + € 1,50 per leerling (per groep 2 volwassenen gratis).

Wilt u de workshop op dinsdag-, woensdag- of donderdagochtend laten plaatsvinden, dan betaalt u een toeslag van € 25,-.

In Groningen biedt ook de schoolbegeleidingsdienst ABCG kunstprogramma's aan. Bijvoorbeeld het programma 'Rondom beelden', een cyclus van zes lessen die de leerkrachten zelf uitvoeren en na afloop evalueren met de medewerker van het ABCG. Janny: 'Andere scholen kunnen zo weer van onze ervaringen profiteren. Het vraagt extra inzet van de leerkrachten, maar er wordt ook veel subsidiegeld voor uitgetrokken en als school heb je daar een bepaalde verantwoordelijkheid voor, vind ik.'

HOME

NIEUWS

PROJECTEN

INLOGGEN

CONTACT

COLOFON

Inhoud project: Rondom beelden

Thema('s):	- Kunst en cultuureducatie
Niveau:	In de klas
Doelgroep(en):	- Basisonderwijs: alle groepen
Doelstelling:	Dit project laat leerlingen kennis maken met diverse vormen van ruimtelijke kunst.
Tijdsduur:	8 à 12 dagdelen, in overleg
Link(s):	http://www.abcg.nl

Omschrijving:

Wat houdt het project in?

Dit project laat leerlingen kennis maken met diverse vormen van ruimtelijke kunst. Er zijn voorbeelden geselecteerd uit de beelden in de openbare ruimten in de stad Groningen, de collectie van het <http://www.groninger-museum.nl> Groninger Museum en speciaal in opdracht vervaardigde objecten van de Kunstuitleen van het <http://www.cbk.groningen.nl> CBK. Deze keuze laat een diversiteit aan vorm, stijl, textuur, compositie, materiaal, constructie en zienswijze zien.

Leerlingen bezoeken het Groninger Museum of maken een fietstocht langs de beelden. Ook krijgen zij in de klas beschouwinglessen aan de hand van dia's, uitleenbeelden of van kunstenaars. Een docentenhandleiding biedt achtergrondinformatie en lessuggesties voor verschillende leeftijdscategorieën. Leerlingen maken vervolgens hun eigen ruimtelijke objecten met verschillende technieken, materialen en thema's. De school maakt met leerlingwerk haar eigen beeldtentoonstelling voor belangstellende ouders of betrokkenen.

De begeleiding

Het ABCG begeleidt 2 à 4 teaminstructies voor de opzet, organisatie, inhoud en evaluatie van het project

Het Groninger Museum begeleidt een eventueel bezoek aan het museum

Het CBK organiseert de uitleen van klein plastic, het bezoek van de kunstenaar aan de school en een eventueel bezoek aan een tentoonstelling in het CBK

Spelregels

Bestemd voor: leerlingen onder-midden-bovenbouw (bouwproject of schoolproject)

Plaats: op school, beeldenroute in de stad, Groninger Museum, CBK

Kosten

ABCG: uitleenset dia's, voorbeeldboeken, inclusief videoband en docentenhandleiding 'Rondom Beelden' € 30,-

Eventueel bezoek kunstenaar € 30,- per uur/ (subsidie COS € 12 per uur)

CBK: leengeld klein plastic, kunstuitleen

Bezoek en rondleiding Groninger Museum € 2,- per leerling

Verantwoordelijkheid van een cultuurcoördinator

Janny vertelt over het takenpakket waar zij als cultuurcoördinator verantwoordelijk voor is: goede contacten onderhouden met de directie van de school; op plenaire vergaderingen steeds duidelijk maken hoe de school dat jaar cultuur kan inzetten; regelmatig informatie doorspelen en een evaluatie-gesprek houden tijdens de bouwvergaderingen; organisatorische lijnen in de gaten houden; contacten onderhouden met plaatselijke, regionale en landelijke culturele instellingen en de 18 andere cultuurcoördinatoren uit de stad.

Cultuur uit het Venster

Vanuit deze ervaring gaat zij dit nieuwe schooljaar de vijf andere scholen in de wijk begeleiden. De directeuren van alle basisscholen in de wijk hebben zich uitgesproken om binnen drie jaar tot een doorgaande lijn binnen- en buitenschoolse activiteiten te komen. Op die manier willen ze een echte cultuurwijk worden. Daarom heeft elke school nu een cultuurcoördinator aangesteld en betalen zij elk één uur per week aan Janny voor haar rol als 'supercuco'. Als eerste zullen deze scholen nu ook de Quickscan uitvoeren om de kijken hoe zij als team en als netwerk Vensterscholen op een lijn kunnen komen. Janny: 'Met de verlengde schooldag hebben we in onze wijk nog niet zoveel ervaring. Het is spannend om te kijken hoe we een goede doorgaande lijn voor de binnen- en buitenschoolse kunstzinnige activiteiten kunnen opzetten.'

De verlengde schooldag

In andere wijken in Groningen is al meer ervaring opgedaan met de verlengde schooldag. Vooral de muziekschool is daarop ingesprongen. Zij werken volgens het model van de drietrapsraket:

- trap 1, binnen schooltijd 5 tot 10 lessen: kennismaken met muziek;
- trap 2, na schooltijd 5 tot 10 lessen: verdieping, bijvoorbeeld een workshop Djembé;
- trap 3, na schooltijd in clubverband: reguliere muziekles.

Ook andere cultuurinstellingen hebben geprobeerd volgens dit model te werken. Toch ervaart iedereen dat de verlengde schooldag nog te los staat van de school. Bovendien is dit model dat nu betaald wordt uit de GOA-gelden, erg kostbaar. In de wijk Beijum gaan de cultuurcoördinatoren van de scholen nu samen met de coördinator VSD (Verlengde SchoolDag) en de schoolbegeleidingsdienst om de tafel zitten. Zij willen onderzoeken of 'levensecht leren' een invalshoek kan vormen om kinderen binnen en buiten school in aanraking te brengen met zoveel mogelijk aspecten van cultuur. Een uitdaging voor de komende drie jaar!

Opleiding tot cultuurcoördinator

Janny heeft geen speciale opleiding tot cultuurcoördina-

tor gevolgd. Vanuit haar enthousiasme voor kunst is ze in de loop der jaren in die rol terechtgekomen. Ze heeft 25 jaar ervaring in het onderwijs en in alle groepen lesgegeven. Ze volgde een opleiding speciaal onderwijs, heeft ervaring met management, is intern begeleider, middenbouwcoördinator en geeft nog een dag les. Ze houdt erg van beleid uitstippelen en 'dingen goed neerzetten'. Een kapstok maken voor cultuurbeleid en die alsmaar uitbreiden. Maar het allerbelangrijkste vindt ze toch haar passie voor kunst.

Die eigenschap is onmisbaar en de motor die het proces draaiende houdt. Ooit wilde ze naar de kunstacademie, dat is er niet van gekomen maar op deze manier kan ze toch haar liefde voor kunst vormgeven.

Verder vindt ze het contact met de andere cultuurcoördinatoren erg belangrijk. In Groningen zijn er 18 die regelmatig intervisiegesprekken hebben onder leiding van de schoolbegeleidingsdienst.

Een enthousiast team

De Heerdestee is een grote school, 15 tot 16 groepen en 34 leerkrachten waarvan veel parttimers. Om een dergelijk team aan te sturen en enthousiast te houden is het belangrijk dat je kleine stappen neemt. Janny spreekt over het belang van 'filteren'. De cultuurcoördinator is de 'filter', die aangeeft hoe je de stappen kunt zetten als het team geformuleerd heeft waar het naartoe wil. Zij onderhoudt contacten en is de spin in het web van de culturele instellingen en de begeleidingsdienst. Zij speelt in op vragen van teamgenoten en maakt voorselecties. Ze houdt goed rekening met wat en wanneer ze iets aan collega's aanbiedt, zodat deze niet overspoeld raken. Janny: 'Coachen betekent ondersteunen en vooral niet overdonderen.'

Om het cultuurbeleid te organiseren is zij per week een halve dag vrij geroosterd, twee uur betaald door de school, twee uur door de gemeente. Verder heeft de school geld gereserveerd voor de aanschaf van methodes en is er een budget van € 11,50 per kind voor cultuurprogramma's: € 3,50 via de ouderraad, € 8,00 via de gemeente. Dit laatste bedrag vervalt als de school in de toekomst geld krijgt via de landelijke regeling van het project Cultuur en School van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Janny geeft aan dat zij met dit bedrag uitkomt, omdat veel voorstellingen tot nu toe nog gesubsidieerd zijn. Met sommige instellingen onderhandelt ze over de prijs en komend jaar kunnen ze ook een beroep doen op de speciale gelden van de Vensterwijk.

LIO-stages

Janny heeft zelf geen ervaring met stagiaires Leraar In Opleiding, maar geeft aan dat dit wel op andere brede scholen voorkomt. De schoolbegeleidingsdienst wil in de toekomst cultuurcoördinatoren en stagiaires aan elkaar koppelen en zoekt daarvoor contact met de Pabo. LIO-stagiaires solliciteren op een school en deze school geeft

aan waar ze op ingezet worden. Als stagiaires tijdig aangeven dat ze een 'cultuurstage' willen, kan de schoolbegeleidingsdienst helpen bij het zoeken. Soms zijn er scholen die graag iemand voor cultuur hebben. Hij of

zij kan de cultuurcoördinator bij bepaalde taken ondersteunen, mogelijk ook taken van haar overnemen. In Groningen hebben ze die taken heel overzichtelijk op een rijtje gezet:

Functieomschrijving cultuurcoördinator

A. De school ondersteuning geven bij het ontwikkelen van een visie en een meerjarenplan op het gebied van cultuureducatie

- begeleiden van de inventarisatie van de bestaande situatie (quickscan);
- samen met het team een cultuurbeleid voor de school ontwikkelen op basis van de resultaten van de quickscan;
- dit beleid uitzetten in een meerjarenplan en een financiële vertaling maken;
- het beschrijven van de schoolvisie ten aanzien van cultuureducatie;
- overleg voeren met het ABCG (schoolbegeleidingsdienst), Cultuur op School, gemeente en aanbieders van projecten en activiteiten;
- het team enthousiasmeren en informeren.

B. Implementatie van de visie en het meerjarenplan

- het team ondersteunen bij de implementatie van de visie en het meerjarenplan door het geven van advies en te verwijzen naar deskundigen;
- het implementatieproces bewaken;
- in overleg met Cultuur op School en het ABCG contacten leggen met instellingen die binnenschoolse activiteiten kunnen verzorgen;
- in overleg met Cultuur op School en het ABCG inventariseren welke instellingen van betekenis kunnen zijn voor de naschoolse activiteiten;
- indien gewenst: nascholingstrajecten organiseren of vakdocenten inzetten;
- schoolbrede projecten organiseren;
- multidisciplinaire projecten organiseren;
- projecten koppelen aan de implementatie van methodes;
- een kunstmenu koppelen aan andere kunst- en cultuureducatie-activiteiten in de school;
- activiteiten in het kader van cultuureducatie documenteren;
- inzicht hebben in de mogelijkheden van een (digitaal) cultuurportfolio voor kinderen.

C. Evaluatie en aanpassing

- evalueren en aanpassen van beleid en meerjarenplanning, samen met het team;
- evalueren en aanpassen van projecten en alle activiteiten die te maken hebben met kunst- en cultuureducatie, samen met het team;
- een jaarverslag schrijven.

D. Deelcompetenties

De cultuurcoördinator beschikt over de volgende deelcompetenties die in directe relatie staan met cultuureducatie: belangstelling hebben voor en een brede blik hebben op cultuureducatie;

- vaardigheden hebben als procesbegeleider, waaronder motiveren, organiseren en communiceren;
- herkennen en formuleren van de vragen met betrekking tot cultuureducatie en daarop actie ondernemen;
- belangstelling hebben voor, alert zijn en inspelen op de culturele omgeving;
- kennis hebben van de digitale snelweg;
- beleidsmatig kunnen denken (onder andere financiële vertaling);
- onderzoeken wat de verschillende culturele instellingen kunnen bieden;
- opzetten, uitvoeren en evalueren van culturele activiteiten in samenwerking met instellingen;
- culturele netwerken in kaart brengen (voor wat moet je bij wie zijn, hoe liggen de lijnen?);
- de inhoud en kerndoelen kennen van de (kunst-)disciplines dans, drama, muziek, literatuur, beeldend, media-educatie en cultureel erfgoededucatie;
- op de hoogte zijn van methoden en middelen binnen kunst- en cultuureducatie;
- kunst- en cultuureducatie kunnen vertalen naar adaptief onderwijs.

Bron: schoolbegeleidingsdienst ABCG, Groningen

Samenvatting

De Heerdestee in Groningen is een voorbeeld van een brede school die zelf de regie houdt over de invulling van de kunstzinnige vorming. Het team brengt met een quickscan de beginsituatie goed in kaart en ontwikkelt een meerjarenplan met een doorgaande lijn voor alle kunstvakken. Leerkrachten kiezen voor methodes voor de kunstzinnige vakken en gebruiken deze ook echt als methode met een leerlijn. Zij maken gebruik van het kunstmenu en proberen dit af te stemmen op hun wekelijkse lessen kunstzinnige

vakken. Bij kunstprojecten zorgen zij ervoor dat zowel actieve als reflectieve beeldende vorming aan bod komt. De school betreft beeldende kunstenaars (BIK-stagiaires) bij hun onderwijs. Het veranderingsproces wordt aangestuurd door een cultuurcoördinator en ondersteund door een medewerker van de schoolbegeleidingsdienst. Dit werkproces probeert de cultuurcoördinator nu over te dragen naar de andere basisscholen van de Vensterwijk. Doel is om binnen drie jaar een cultuurwijk te worden.

Kunstenaars op Pallas Athene

Dit interview is gehouden met Tiny Sturkenboom, leerkracht en cultuurcoördinator op Pallas Athene, een montessorischool in Amersfoort. Pallas Athene is geen brede school, maar hun aanpak van de kunstzinnige vakken heeft veel overeenkomsten met het binnenschoolse programma van brede scholen, zoals bijvoorbeeld De Heerdstee. Het kan een inspirerend voorbeeld zijn voor brede scholen die zoeken naar de rol van kunstenaars in de klas. Hoe kunnen groepsleerkrachten met kunstenaars samenwerken? Hoe kunnen kunstenaars een verbreding en/of verdieping bieden op de reguliere lessen kunstzinnige oriëntatie van de groepsleerkrachten?

Net als op De Heerdstee vinden de leerkrachten van Pallas Athene het belangrijk om zelf les te geven in alle kunstzinnige vakken. Daarom hebben ze voor alle vakken methodes aangeschaft. Voor die onderdelen die verder gaan dan de methode huren zij kunstenaars in. Deze kunstenaars worden niet alleen geselecteerd op hun kennis van de kunstvakken. Zij moeten ook over goede (vak)didactische kwaliteiten beschikken en in staat zijn om aan alle groepen in de basisschool les te geven. De leerkrachten willen ook graag leren van de kunstenaars.

Een cultuurplan

Op basis van het te besteden schoolgeld maakte de ouder-vereniging van Pallas Athene een plan in 2002 voor kunstzinnige oriëntatie. De ouders vinden het van groot belang dat niet alleen de cognitieve ontwikkeling maar de gehele persoonsontwikkeling van hun kinderen centraal staat. Hun kinderen gaan veelal naar de havo of naar het vwo. De ouders vinden dat kunstzinnige oriëntatie een belangrijke bijdrage levert aan de gehele persoonsontwikkeling.

Zij stelden voor drie jaar het volgende programma op:

- in het cursusjaar 2002-2003 dansexpressie en tekenen;
- in het cursusjaar 2003-2004 handvaardigheid en zang;
- in het cursusjaar 2004-2005 muziek en drama.

Leerlijnen kunstzinnige oriëntatie voor alle leerjaren

In het reguliere kunstzinnige oriëntatieprogramma werken de leerkrachten op deze basisschool met de methoden 'Moet je Doen' Teken, Handvaardigheid, Dans, Drama en Muziek. Naast dit reguliere programma wilden de ouders in overleg met de leerkrachten van Pallas Athene extra aandacht besteden aan kunstzinnige oriëntatie. De leerkrachten vonden dit voorstel van de ouders een zinvolle aanvulling op het bestaande programma kunstzinnige oriëntatie. Inhoudelijk sloot het voorstel aan op de leerlijnen uit de methode 'Moet je doen'.

Tiny Sturkenboom, cultuurcoördinator en groepsleerkracht, werkt in een bovenbouwgroep 6/7/8. Zij geeft elke week drie lessen: tekenen of handvaardigheid, dans

of drama, zang of muziek. Tiny werkt niet met de aangegeven volgorde in de methoden. Het is voor haar van belang dat de onderwerpen zoveel mogelijk aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen. Daarom past ze de methodelessen aan aan de thema's die op dat moment aan de orde zijn.

Dansproject

Tiny geeft zelf lessen dans aan haar bovenbouwgroep 6/7/8 uit de methode 'Moet je doen', Dans. In het leerjaar 2002-2003 stelde ze in haar lessen de volgende onderwerpen aan de orde: 'krimpen en strekken', 'vastzitten en losrukken', 'letters en tekens', 'dans in relatie tot muziek', 'danscompositie' en 'presenteren in dans'. Een aantal van deze lessen dans ontwierp zij zelf. Deze lessen sloten aan op de leerlijn dans uit de methode 'Moet je doen', Dans.

Voor de invulling en de uitvoering van het dansproject werd docente dans Marjolein Buningh aangetrokken. In overleg met Tiny stelde zij een dansproject van vijf lessen samen.

Les 1

In deze dansles ontwerpen leerlingen dansbewegingen vanuit (dagelijkse) verplaatsingen en voortbewegingen. Beeldsuggesties tijdens het dansen zijn van groot belang voor het stimuleren van de persoonlijke creativiteit en authenticiteit in het dansen.

Voorbeeld van een beeldsuggestie voor persoonlijke creativiteit:

- je bent helemaal van elastiek;
- je danst dat je helemaal in de knoop zit;
- dan knapt er iets in het elastiek;
- laat in je dans deze ontwikkeling zien.

Lessen 2 en 3

De onderwerpen 'Klein en Groot' komen in deze twee lessen aan de orde. Tijdens het dansen gaat de docente in op de belevingen van de leerlingen.

Voorbeeld van een beeldsuggestie voor ontwikkeling van authenticiteit:

- wanneer voel je je klein;
- wanneer voel je je groot;
- hoe ziet het er voor je uit;
- laat het zien in je dans.

In dansexpressie worden de leerlingen uitgenodigd met hun eigen beleving te komen en deze dansant te verwerken. Op deze manier worden voelen en denken met elkaar verbonden. Door onderwerpen die een sterk beroep doen op de beleving van leerlingen dansant te verwerken, probeert de docente persoonlijke groei te stimuleren.

De leerlingen kunnen ook persoonlijk groeien als zij hun eigen beleving zichtbaar en herkenbaar maken voor anderen in de groep waarin zij dansen. Het element presenteren komt op deze manier speels aan de orde. De leerlingen kunnen zich op hun eigen wijze in het presenteren oefenen.

Lessen 4 en 5

In de laatste twee dansexpressie lessen wordt gewerkt aan een 'Bevrijdende dans' waarin het beleven van aantrekken en afstoten centraal staat. Voor de presentatie van deze dans maken leerlingen dansafspraken over: de volgorde, de structuur en de wijze waarop ze de muziek tellen. Deze 'Bevrijdende dans' hebben de leerlingen vol trots uitgevoerd tijdens de onthulling van de grote muurschildering, gemaakt tijdens het beeldende kunstproject. Deze twee kunstzinnige eindproducten worden samen gepresenteerd aan alle leerlingen, ouders en leerkrachten.

Welke rol speelt de sociaal-emotionele ontwikkeling in deze lessen?

In les 1 moeten de leerlingen door de ruimte dansen en zich op een niet alledaagse manier verplaatsen. Dit vraagt moed en durf van de leerlingen om present door de ruimte te dansen.

In les 2 en 3 komen de onderwerpen groot en klein aan de orde, met vragen als wanneer voel je je klein of te klein, wanneer voel je je groot of juist te groot. In het gesprek vraagt dit durf om voor je eigen mening, je eigen gevoel uit te komen. Tevens vraagt het betrokkenheid en respect voor de ander, je lacht de ander niet uit in een dansles.

In de lessen 4 en 5 werken de leerlingen aan bevrijding in de vorm van aantrekken en afstoten. Aantrekken en afstoten geeft dynamiek in de dans en doet een appèl op authenticiteit, je laat in dit proces je kracht in je kwetsbaarheid zien.

In dansexpressie noemen we de sociaal-emotionele ontwikkeling ook wel de intrinsieke waarde van dans.

Nascholing leerkrachten

Vanwege hun mooie inhoudelijke programma kunstzinnige vorming heeft Pallas Athene subsidie van het ministerie OCW gekregen.

De leerkrachten overwegen om een nascholing te volgen in één van de kunstvakken. Zij zijn van mening dat niet een ieder zich verder hoeft te bekwamen in alle kunstvakken. Het is van belang dat iedere leerkracht kiest voor datgene waar hij zich capabel in voelt.

Oogst voor de leerkracht

Tiny vertelt dat zij tijdens het project didactisch en methodisch veel heeft geleerd van de dansdocente.

Zoals: verschillende soorten warming-ups, vaart maken en vaart houden in een les dans, een onderwerp aanbieden stimuleren om een dans uit te proberen, leerlingen voor laten dansen en reflecteren in de dansles.

Ook bleek dat bepaalde vooronderstellingen van Tiny niet uitkwamen. Bijvoorbeeld: 'De oudere jongens zullen zich misschien wel schamen tijdens het uitproberen van hun dans.' Het tegendeel bleek waar. De oudere jongens gingen helemaal op in hun dans en hun creativiteit konden ze gericht inzetten om hun dans betekenis te geven. Terwijl de oudere meisjes zich verlegen voelden en langer de tijd nodig hadden om bij hun eigen creativiteit te komen.

Beeldende kunstproject

Voor het beeldende kunstproject heeft de school kunstenaar Monica de Jong aangetrokken van de stichting 'Scholen in de kunst' in Amersfoort. Zij heeft in overleg met Tiny als cultuurcoördinator een programma samengesteld. Dit moest een uitbreiding en verdieping zijn van de lessen die de leerkrachten zelf gegeven hadden aan de hand van de methode 'Moet je Doen' Tekenen. Het was de bedoeling van de school dat de kunstenaar een groter accent zou leggen op kunstbeschouwing. Ook zou zij leerlingen in aanraking brengen met de materialen en technieken van professionele kunstenaars.

Het programma bestaat uit vijf opeenvolgende lessen. Deze zijn door het jaar heen in alle groepen gegeven. De thema's van het project zijn ontleend aan de beeldende kunst. Tegelijk sluiten ze goed aan bij de belevingswereld van de leerlingen. Doel van het project

is om met alle leerlingen van de school te komen tot een groot gezamenlijk kunstwerk. De eerste twee lessen zijn individueel om de kinderen te laten wennen aan de werkwijze van de kunstenaar. De volgende drie lessen werken ze gezamenlijk aan het groepswerkstuk.

Les 1: stilleven, schilderen met olieverf

De kinderen bekijken eerst een boekje echte bloemen. Dan krijgen ze in groepjes kunstkaarten met bloemstillevens van vroeger tot nu. Aan de hand van gerichte vragen praten ze over de verschillende manieren waarop kunstenaars bloemen schilderen. Hoe deden kunstenaars dat bijvoorbeeld in 1600 en hoe doen zij dat nu? Hoe gaan zij daarbij om met vorm en kleur? Geïnspireerd door deze beschouwingsgesprekken mogen de kinderen hun eigen bloem schilderen op een houten plankje van 15 bij 15 centimeter. Net als echte kunstenaars gebruiker ze daarbij olieverf. Tiny: 'Het kijken naar de kunstwerken werkte inspirerend. De leerlingen hadden opvallend veel aandacht voor kleuren mengen en de verschillende nuances van een kleur. Opeens zagen ze dat een bloem wel tien verschillende kleuren geel kon hebben. Leuk was ook dat het project het hele jaar door gegeven is. Aan de schilderijen kon je precies zien in welk seizoen ze gemaakt waren. De echte bloemen, die toen bloeiden, bleken een belangrijke inspiratiebron.'

Les 2: zelfportret, tekenen met houtskool en softpastelkrijt

In deze lijst staat het zelfportret centraal. De jongste kinderen tekenen zichzelf van hoofd tot voeten op ware grootte. De iets oudere kinderen tekenen een zelfportret waarbij ze alleen hun hoofd en de schouders weergeven. Daarbij werken ze met behulp van een spiegel. Ook in deze les laten ze zich weer inspireren door de kunstkaarten: portretten uit verschillende perioden van de kunstgeschiedenis. Het mengen met het zachte pastelkrijt in prachtige kleuren vinden ze zeer inspirerend.

Les 3, 4 en 5: tussen hemel en aarde, groepsschilderij met olieverf

Met alle leerlingen van de school wordt een heel groot schilderij gemaakt bestaande uit 18 panelen van samen drie bij zes meter. Eerst schilderen ze hemel, aarde en water. Daarna denken ze na over wat voor hen belangrijk is tussen hemel en aarde. Daarvan maken ze eerst een schetsontwerp. Dan schilderen zij hun ontwerp met olieverf in het landschap op de juiste plek. Voor de jongsten is dit nog te moeilijk. Zij schilderen hun idee op hout. Dit wordt uitgezaagd en in het grote schilderij geplakt. Het project wordt steeds in een andere jaargroep uitgevoerd. Zo zien de kinderen hoe hun groepsschilderij in de loop van het schooljaar steeds verder groeit. Een spannende manier om kinderen te stimuleren aandacht te hebben voor elkaars werk.

Eindpresentatie

Alle schilderijen van de leerlingen vormen een bloemenslinger vanaf de voordeur tot aan de muurschildering in de aula. De portretten van alle kinderen hangen in de gangen. Als bij een echte opening is het grote schilderij nog helemaal bedekt met lakens. Tijdens de dansvoorstelling 'Bevrijding' onthullen de leerlingen van groep 6, 7 en 8 het schilderij. Langzaam, paneel voor paneel in een dans van aantrekken en afstoten, worden voor leerlingen, leerkrachten en ouders de resultaten zichtbaar van een succesvol jaar kunstzinnige vorming.

Samenvatting

Leerkrachten, kinderen en ouders zijn erg enthousiast voor deze vorm van kunsteducatie en willen dit graag voortzetten.

Door het jaar heen werken zij met de methode 'Moet je doen' voor de vijf kunst disciplines. De eigen thema's staan voorop en er wordt gezocht in de methodes naar lessen die daarbij aansluiten.

Elk jaar wordt aan twee disciplines extra aandacht besteed. De school nodigt hiervoor twee kunstenaars uit die een kunstproject organiseren als aanvulling en verdieping op de methode. Het afgelopen jaar waren dat tekenen en dans. Het komende jaar zijn dat zingen en handvaardigheid.

Op Pallas Athene houden de groepsleerkrachten zelf de regie over het onderwijs in de kunstzinnige oriëntatie. Daarnaast zoeken zij naar de meerwaarde die kunstenaars kunnen bieden. Een belangrijke voorwaarde is dat deze kunstenaars over goede didactische kwaliteiten beschikken en goed met kinderen kunnen omgaan.

Groepsleerkrachten willen graag met hen overleggen en leren van hun specifieke vak didactische aanpak. Wel houden ze zelf de eindverantwoordelijkheid voor hun onderwijs in de kunstzinnige oriëntatie.

Sociaal-emotionele ontwikkeling op De Kraal

Voor dit schoolportret werden interviews gehouden met Karel van de Heuvel, waarnemend directeur en Frances Overwater, cultuurcoördinator en vakleerkracht dans, Esther van de Berg, groepsleerkracht en Carmen Vossen, beeldend kunstenaar.

De school

De Kraal is een openbare basisschool en sinds twaalf jaar een kunstmagneetschool. Daarnaast is zij een brede school 'in oprichting'. De Kraal staat in de Transvaalbuurt in Amsterdam. Over de keuze van de naam schrijft de school in haar schoolgids:

'Een kraal is een dorp van Afrikaanse stammen. Een naam, die aangepast ook van toepassing is op onze school. Een school is ook een gemeenschap, een kleine samenleving binnen een omheining, die als een hechte eenheid functioneert. Ook wij moeten rekening houden met elkaar en samen bouwen aan een toekomst voor ons allemaal, net als in een dorpsgemeenschap.'

De Kraal heeft ongeveer 300 leerlingen waarvan 90% allochtoon is: ongeveer 20 procent heeft de Nederlandse en/of Surinaamse nationaliteit, 54 procent de Marokkaanse en 18 procent de Turkse. Ongeveer 8 procent komt uit andere landen.

De school kent 17 groepen met gemiddeld 20 leerlingen. Op De Kraal werkt ongeveer 50 man personeel waaronder groepsleerkrachten, vakleerkrachten, een kunstenaar, een remedial teacher, interne begeleiders en ondersteunend personeel. Veel van hen zijn parttimers.

Officieel is De Kraal nog geen brede school, maar zij werkt al wel met veel instellingen samen. Alleen zijn ze (nog) niet samen onder één dak gebracht. Naar verwachting duurt het nog tot 2008 voor ze hun nieuwe pand kunnen betrekken in een nieuw te bouwen wijk op het terrein van de oude gasfabriek. Op dat moment worden zij een 'echte' brede school.

Samenwerking

De school werkt samen met een groot aantal instellingen:

Onderwijs en onderwijsondersteuning

- ABC: Amsterdamse begeleidingsdienst.
- KPC: het Katholiek Pedagogisch Centrum in Den Bosch begeleidt de school met het maken van een nieuw schoolplan.

- Stichting Pedagogiek Ontwikkeling 0-7: werkt samen in het VVE-project SPOREN dat gebaseerd is op Reggio Emilia pedagogiek.
- Proza-project: studenten worden door de gemeente Amsterdam en door de universiteiten gestimuleerd om kinderen als huiswerkbegeleider te ondersteunen in ruil voor studiepunten.
- Mentorenproject (Marokkaans): allochtone studenten ondersteunen leerlingen vooral om sociale vaardigheden te stimuleren.
- Het voortgezet onderwijs, de Pabo.

Cultuur

- MSA: de Amsterdamse muziekschool.
- Kunstweb: Centrum voor kunst- en cultuureducatie.
- Stichting Echelon: houdt zich bezig met drama en heeft samen met de vakdocent drama een eigen methode ontwikkeld.
- Stedelijk Museum: museumlessen.
- Van Gogh Museum: museumlessen.
- KIT (Tropenmuseum): vanuit het KIT is er een uitwisselingsproject voor groep 7 met scholen in Iran.
- Kunstenaars uit de buurt: Carmen Vossen wordt regelmatig gevraagd mee te werken met projecten.

Gemeentelijk beleid

- Stadsdeelkantoor Oost Watergraafsmeer. Consulenten begeleiden school in beleidszaken. Het stadsdeel is het bestuur; zij regelen ook het personeelsbeleid.

Sport en welzijn

- Naschoolse pleinbeheerders. Deze organiseren activiteiten op het gebied van sport en spel. Zij dragen ook zorg voor een spullenuitleen op het plein met behulp van een pasjessysteem.

Gezondheidszorg en opvoedingsondersteuning

- De GGenGD (schoolarts).
- Het RIAGG, stichting Altra, Pi research.

Justitie

- Politie.

Kunstmagneetschool

De Kraal is een kunstmagneetschool. Dat houdt in dat er extra veel aandacht besteed wordt aan de vakken muziek, dans, drama en beeldende vorming. De school zegt daarover:

'De kunstvakken helpen kinderen bij het verkrijgen van onder meer zelfvertrouwen, concentratievermogen en leerplezier. Deze drie eigenschappen steunen het kind bij het leren van de "gewone" vakken.'

Concreet betekent dit dat de kunstvakken in de onderbouw vooral ingezet worden bij het leren van taal en in de middenbouw ter ondersteuning van de sociale vaardigheden. Ook in de bovenbouw blijft dit belangrijk, maar daar zijn deze vakken ook een doel op zich. Leerlingen leren aan een eindproductie te werken waar- bij alle aspecten van de kunstvakken aan bod komen.

Vakleerkrachten werken samen met groepsleerkrachten

Om kwalitatief goed onderwijs te geven in de kunstzinnige vakken heeft de school voor dans, drama, muziek en beeldende vakken een vakleerkracht aangesteld. In samenwerking met groepsleerkrachten proberen zij de doelen van de kunstzinnige vakken te realiseren. Er wordt steeds gewerkt in blokken van zes tot acht weken met een bepaalde discipline. Zo komen de leerlingen in een leerjaar achtereenvolgens in aanraking met alle disciplines.

Om de zes weken is er overleg tussen leerkrachten en vakdocenten waarin wordt besproken wat er in de klassen gaat gebeuren. De vakdocenten gaan hier vaak thematisch mee aan de slag. Zij werken altijd samen met de groepsleerkrachten. De leerkrachten dragen de pedagogische visie en gaan soms zelf verder met de lessen met behulp van een logboek. Sommige leerkrachten geven in samenspraak met vakdocenten ook zelf expressievakken. De vakleerkrachten functioneren dan als vraagbaak. Leerkrachten worden gemotiveerd door de vakleerkrachten: good practice werkt.

Extra aandacht voor kunst- en cultuureducatie

Met de extra aandacht voor kunst- en cultuureducatie proberen de leerkrachten op allerlei manieren de allochtone leerlingen beter te bereiken. De lesstof wordt in een context geplaatst door bepaalde zaken te verbeelden of te vertalen in dans of drama. Alleen focussen op taal kan erg frustrerend werken. Zo kunnen ook deze leerlingen uitblinken!

De school constateert dat de leerprestaties zijn verbeterd. Zij zijn een categorie 7 school, maar met een gemiddelde Cito-score van 532 scoren zij beter dan de andere categorie 7 scholen. Sociaal-emotioneel gedijen de leerlingen goed met de extra aandacht voor de kunstzinnige vakken. De leerlingen krijgen meer zelfvertrouwen, worden weerbaarder en krijgen meer respect voor (het werk van) anderen. Bij vakken als dans, drama en muziek, waarbij ze op moeten treden op een podium, ontdekken ze hoe belangrijk aandacht voor anderen is. Stel je voor dat je zelf een dansoptreden hebt en de mensen hebben geen aandacht voor je?

Dansonderwijs op De Kraal: een praktijkvoorbeeld

Alle kunstzinnige vakken komen aan bod op De Kraal, maar het grootste accent ligt op drama en dans. Daarom volgt nu het verslag van een interview met cultuurcoördinator en vakdocente dans Frances Overwater over de wijze waarop zij inhoud geeft aan het vak dans op haar school. Zij is tien jaar in dienst van deze school. Dans staat in De Kraal op het rooster om het zelfbeeld, sociaal gedrag en het Nederlands taalgebruik van de leerlingen te stimuleren.

Een thema voor 6 weken

Frances werkt vooral met dansexpressie in haar dansprogramma's. Deze dansprogramma's worden per zes weken afgestemd met de groepsleerkrachten. In deze gesprekken komt het thema van de periode aan de orde. In ieder thema staat taalverwerking, wereldoriëntatie en de sociaal-emotionele ontwikkeling centraal. Frances speelt voor beginners in de Nederlandse taal dikwijls in op onderwerpen uit de taalmethode Taalleesland. Hierdoor ontstaat 'leren door doen' in samenhang met woordenschat.

- In de onderbouw worden bijvoorbeeld begrippen als voor, achter, in, op, langzaam, vlug in dansopdrachten uitgewerkt. De leerlingen doen letterlijk ervaring op met de betekenis van het begrip. Hierdoor is de kans groter dat begrippen en betekenissen bekliven.
- In de bovenbouw komt het onderwerp 'beroepen' aan de orde. Bijvoorbeeld de boer zaait en oogst. De leerlingen spreken over deze handelingen en in welke verschillende vormen het zaaien en het oogsten voorkomen. Deze verschillende vormen en verschillende handelingen worden dansant uitgewerkt. Informatie uit verschillende culturen maakt de betekenis van deze begrippen kleurrijk.

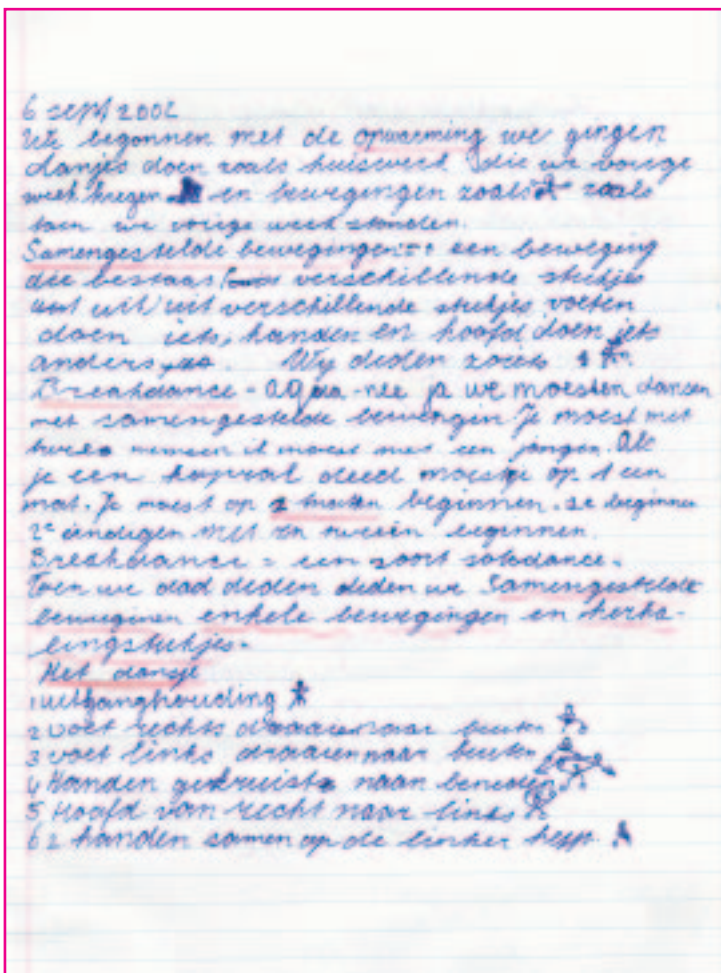
Als de leerlingen gewend zijn aan dans en taal kunnen ook andere thema's aan de orde komen. Ze werken bijvoorbeeld een bestaand verhaal voor de middenbouw dansant uit, zoals 'Pluk van de Petteflet' van Annie M.G. Schmidt, 'Stippie en Jan' van Patsy Backx, 'Een giraf kan niet dansen' van G. Andrea, 'Ik wil de maan' van Jonathan Emmett. Voor de bovenbouw kan het thema ruimer zijn zoals 'tussen hemel en aarde', 'licht en donker', 'vriendschap en ruzie', 'kringloop van regen'.

Extra opdrachten voor groepen 7 en 8

De leerlingen in de groepen 7 en 8 maken na iedere les dans een reflectieverslag in een daarvoor bestemd schrift. Dit is bestemd om na te gaan in hoeverre zij schriftelijk hun bevindingen en hun leerpunten onder woorden kunnen brengen. In groep 7 krijgen de leerlingen dansgeschiedenis. Het is 'top' als deze les bij de leerlingen goed overkomt! Ze leren dan hun danservaringen in een context plaatsen.

Danspresentatie voor alle groepen

Binnen zes weken maakt iedere groep een dansvoorstelling voor de parallelgroep en de ouders. De leerlingen leren improviseren in dans en zelf solo's dansen. Dit vraagt van de leerlingen betrokkenheid, concentratie en creativiteit. Het dansproces versterkt het gevoel van eigenwaarde. De leerlingen leren trots te zijn op de eigen dansprestaties. Als dansdocent moet je goed kunnen luisteren en aftasten waar de interesse en de beleving van de leerlingen ligt. Hierdoor ontstaat vertrouwen en een goede samenwerking met de leerlingen. Dan merk je dat leerlingen veel meer kunnen dan je aanvankelijk denkt.

De rol van de groepsleerkracht tijdens de lessen dans

De groepsleerkracht zit bij de lessen dans om de leerlingen te observeren. Soms maakt zij foto's van de dansprestaties. De groepsleerkracht geeft zelf geen lessen dans. Als blijkt dat leerinhouden vanuit het thema onduidelijk zijn voor de leerlingen, gaat de groepsleerkracht hier verder op in binnen de eigen groep. Dit is een belangrijke onderdeel van het afstemmingsoverleg. Ook is het van belang dat de dansdocent en de groepsleerkracht een avontuurlijke instelling hebben en dat zij geloven in de prestaties van de leerlingen. Met deze instelling daag je hen uit tot meer en beter werken en dansen.

Sociaal-emotioneel proces voor alle groepen

In iedere les wordt door alle leerjaren heen gewerkt aan het stimuleren van sociaal-emotionele doelen. De sociaal-emotionele groei is een belangrijk aandachtspunt bij de keuze voor thema's.

Tijdens de lessen dans gelden een aantal 'wetten' als voorwaarde om goed te kunnen dansen:

- je lacht elkaar niet uit;
- je hebt respect voor de ander;
- je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag;
- je bent betrokken op de ander tijdens het samenwerken en het samen dansen;
- je hebt aandacht voor de mening van een ander;
- je hebt eigen inbreng;
- je werkt aan je eigen leerpunten met betrekking tot samenwerken en (samen) dansen.

Het kan gebeuren tijdens de lessen dans dat onderlinge spanningen gelijk zichtbaar en voelbaar zijn, dus opgelost dienen te worden. Dergelijke 'proppen' blokkeren creativiteit en verbeelding die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het dansproces. Frances vindt het een dankbaar proces om met de leerlingen aan de sociaal-emotionele vaardigheden te werken. *Ze zegt: 'Als leerlingen goed kunnen dansen, geeft het ze zoveel zelfvertrouwen, daar groeien ze van!'*

Een voorbeeldles dans met een sociaal-emotioneel thema

'Samen werken en samen dansen'

Les: 3
Groep: 7
Datum: 25-3-2004

Doelen

- Duetten dansen met een duidelijke taakverdeling.
- Rekening kunnen houden met elkaar.
- Constructief leren omgaan met 'de ruis' in het samenwerken.

Opwarming

Werkvorm: leiden en volgen.
 Organisatie: in de kring.

Dansopdrachten

- We staan met z'n allen in een kring en de dansdocente doet een dansbeweging voor en iedereen doet deze dansbeweging gelijk na.
- Nu doen de leerlingen één voor één en na elkaar een aantal dansbewegingen voor en de andere leerlingen dansen dit gelijk na.
- De leerlingen proberen steeds te eindigen in een vorm waarin een evenwichtselement zit.

Verdieping

We gebruiken het spelletje 'Anne Maria koekkoek' voor het verplaatsen.

Dansopdrachten:

- a. eerst verplaats je je alleen;
- b. dan verplaats je met z'n tweeën en heb je steeds elkaars handen vast;
- c. vervolgens spreek je samen een duidelijke rolverdeling af; de één draagt de ander;
- d. daarna mag je met z'n tweeën alleen via de diepe laag verplaatsen;
- e. tenslotte moet je samen in een duidelijk evenwicht 'staande' blijven staan.

Instructie

- Wanneer jij af bent, is de ander ook af en wanneer jij wint, wint de ander ook.
- Je moet heel goed op elkaar kunnen rekenen en steeds op elkaar kunnen vertrouwen.
- Jullie hebben steeds fysiek contact met elkaar.

Werkvorm: afspreken in tweetallen.

Kernopdracht

Maak een dans met z'n tweeën waar de volgende onderdelen in voor komen:

- soms is er wel en soms is er geen fysiek contact;
- er moet een verplaatsing in zitten;
- er moeten zes verschillende dansbewegingen in voor komen.

Werkvormen: experimenteren en presenteren.

We oefenen eerst en daarna laten we de dans aan elkaar zien met de volgende kijkopdrachten. Zie je zes verschillende dansbewegingen en hoe is de kwaliteit van de samenwerking? Reflecteren naar aanleiding van het samenwerken en het samen dansen tijdens deze les.

Afsluiting

Als afsluiting gaan we bokspringen in tweetallen.

Het dansaanbod

Iedere groep krijgt vanuit het vak dans twee keer per jaar een thema aangeboden. Er is geen tijd beschikbaar voor de docente dans om iedere zes weken een blokthema te behandelen.

Frances werkt per week twee dagen bij De Kraal. Iedere week heeft ze een combinatie van andere groepen.

Bijvoorbeeld:

- donderdag: groepen 6 en 8: 6a en 6b, 8a en 8b, 7a.
- vrijdag: groepen 7, 4 en 5: 7b, 4a en 4b, 5a en 5b.

De eindvoorstelling met groep 8

Ieder jaar wordt er gewerkt aan een spetterende eindvoorstelling voor leerlingen van de school, de ouders en de leerkrachten. Na de Cito-toets tot aan de grote vakantie wordt er intens gewerkt aan de eindvoorstelling. De gymzaal wordt een theaterzaal. De leerlingen moeten auditie doen voor een plaats in de dansvoorstelling. De leerlingen kunnen dan laten zien wat ze kunnen op het gebied van dansvaardigheden en vormgeving in dans. Het belangrijkste is dat een leerling overtuigend en geloofwaardig in zijn dansen is: 'je gaat er voor'.

Relatie met anderen voor projecten dans

De Kraal heeft contacten met kunstinstituten die in de school korte projecten dans uitvoeren. Het is een goed initiatief, maar voor De Kraal zijn het te kortstondige activiteiten. Volgens Frances 'moet je deze leerlingen beter kennen om resultaat te krijgen tijdens het werken. Voor de leerlingen is het van belang dat ze zich veilig en vertrouwd voelen'. Een succesvol verloop van deze korte dansprojecten vraagt verdere uitwerking en interne afstemming.

Soms komen ook dansers van de straat om lessen streetdance of breakdance aan de bovenbouw te geven. Deze lessen dans werken meestal goed bij de leerlingen. Ze voelen zich gezien en herkend.

Overleg

Intern overleg met alle docenten van de kunstvakken is noodzakelijk. Een aandachtspunt is dat veel van deze docenten parttime werken. Dit betekent soms dat je even een pas op de plaats moet maken. We hebben geluk. De directie staat achter ons, tijdens studiedagen kunnen we onderzoeken hoe we verder willen. Frances zegt: 'Wij blijven met beide benen op de werkvloer en dromen!'

Een vreedzame school

Sociaal-emotionele ontwikkeling is voortdurend een punt van aandacht. De school zegt daarover in haar schoolgids voor ouders:

'Een van de grootste zorgen in de Transvaalbuurt is de toename van criminaliteit, afnemend normbesef en geweld en de daarmee gepaard gaande gevoelens van onveiligheid. Deze problemen gaan aan De Kraal niet voorbij. De dagelijkse gang van zaken op De Kraal wordt steeds meer bedreigd door zaken als ordeproblemen, toenemende gedragsproblemen en een onveilige atmosfeer in en rond de school.'

Op allerlei manieren staat sociaal-emotionele ontwikkeling centraal in de school, bijvoorbeeld veel aandacht voor de kunstvakken. Andere manieren zijn: invoering van het project de Vreedzame School en deelname aan het Sprintproject.

De Vreedzame School

Dit jaar is De Kraal begonnen met de invoering van 'De Vreedzame School'. Dit is een van oorsprong Amerikaans programma dat is aangepast aan de Nederlandse situatie. Het programma heeft tot doel het sociale en emotionele klimaat in school en klas te verbeteren. De Vreedzame School richt zich op het oplossen en voorkomen van conflicten tussen kinderen.

Door middel van training van leraren en een serie lessen voor leerlingen leert iedereen beter met conflicten om te gaan. Onderdelen zijn verder klassenbezoek en coaching, opleiden en invoeren van leerlingmediatoren en workshops voor ouders. Dit alles met als doel positieve invloed te krijgen op het afnemend normbesef en op toename van criminaliteit en geweld.

Aandachtspunten bij De Vreedzame School zijn: hoe geef je grenzen aan, hoe maak je dingen duidelijk? Met deze aandachtspunten wordt op De Kraal ook tijdens de expressievakken gewerkt. Vooral bij dans en drama komt dit tot uiting. Bij dans werken de lagere groepen vooral met lichaamstaal. Hoe laat je je gevoel zien? Hoe maak je dingen duidelijk? In de hogere groepen gaan leerlingen en leerkrachten vooral thematisch te werk. Bijvoorbeeld vanuit uit de taalmethode.

Sprint

Daarnaast heeft het Gemeentelijk Pedagogisch Instituut Amsterdam het project Sprint opgezet. Sprint staat voor 'Signalering en Preventieve Interventie bij antisociaal gedrag'.

Er is een leerlingvolgsysteem ontwikkeld speciaal voor zogenaamde risicokinderen; kinderen waarvan men denkt dat zij wel eens problemen zouden kunnen krijgen met hun gedrag. Het gaat vaak om kinderen die bijvoorbeeld moeite hebben gezag te aanvaarden, die chronisch ongehoorzaam zijn of geen vrienden kunnen maken. Door die kinderen gedurende drie maanden individuele training te geven, leren mensen van de stichting Altra, een stichting voor hulpverlening aan ouder en kind, de kinderen het eigen gedrag en dat van anderen te voorspellen en te beïnvloeden. Die trainingen worden gegeven op school waar de Sprint werker het kind een half uur tot drie kwartier meeneemt. Behalve dat er met het kind wordt gepraat, krijgt het ook opdrachten om iets te tekenen of een rol te spelen. Er worden video-opnames gemaakt voor zelfreflectie maar ook voor terugkoppeling naar de ouders, zodat deze meer inzicht krijgen in het gedrag van hun kind.

De moeder van Suradd, een van de kinderen die de training onderging, zegt het jammer te vinden dat het afgelopen was. 'Maar ik mag altijd bel- len, hebben ze gezegd, als er bijvoorbeeld later in het voortgezet onderwijs nog problemen ontstaan.' 'Suradd is echt anders geworden,' vertelt ze. 'Ik had al eens contact met jeugdzorg, maar dat was niet goed gegaan. Toen kwam Sprint en ik dacht: laten we het maar proberen, misschien gaat dit beter. Van april tot de herfstvakantie heeft Suradd training gehad en hij heeft nu helemaal zijn stekkie op school gevonden. Zijn cijfers zijn omhoog gegaan en hij luistert beter. De begeleidster is drie keer bij me thuis geweest, en van haar heb ik geleerd Suradd vaker complimentjes te geven. Zijn jongere broertje pak ik ook zo aan en dat gaat goed, want - ik moet niet jokken - het is een goede training.' (Uit een publicatie over Sprint van Gert Dullens.)

Internetsites

Sprint-project: www.justitie.nl.

Vreedzame School: www.vreedzameschool.webwerkwijzer.nl;
www.sociaalemotioneel.nl.

Altra jeugdzorg: www.altrajeugdzorg.nl.

Oprachten

- Bedenk spelvormen of dramalessen waarbij je met kinderen bepaalde vaardigheden oefent in het uitdrukken van emoties.
- Bedenk een les waarbij kinderen emoties beeldend kunnen uitdrukken.
- Misschien kun je ook een mengvorm van bovenstaande lessen bedenken, waarbij de groep verdeeld is in leerlingen die een emotie uitbeelden en leerlingen die dit beeldend vastleggen.

Tip

Wanneer je inspiratie op wilt doen kun je het boek eens inkijken dat is uitgegeven door de docente drama van De Kraal samen met stichting Echelon. Het heet 'Ik kon mijn adem niet ademen'. Hierin staan dramalessen over emoties voor de middenbouw van de basisschool beschreven. (Zie literaturopgave.)

Een doorgaande lijn voor de kunstzinnige vakken

Voor- en vroegschoolse ontwikkeling

In de voorschool wordt gewerkt met het VVE-programma SPOREN. Dit is de afkorting van Stichting Pedagogiek Ontwikkeling Reggio Emilia Nederland. Het is geïnspireerd door en gebaseerd op de Reggiobenadering, maar ontwikkeld in samenwerking met en voor de Nederlandse kinderopvang, peuterspeelzalen en de eerste twee groepen van het basisonderwijs. VVE-programma's richten zich op allochtone kinderen tijdens de peuter-/kleuterperiode om te voorkomen dat zij met een grote (taal)achterstand aan de basisschool beginnen. Creativiteit en 'de honderd talen' van kinderen, begeleiders, leerkrachten en ouders nemen in deze Reggio Emilia pedagogiek een belangrijke plaats in. Een uitgebreide beschrijving van de werkwijze van SPOREN op De Kraal krijg je in de artikelen: 'Winkelen in Amsterdam Oost' in De wereld van het jonge kind (januari 2005) en het artikel 'Sporen' in KIDDO, tijdschrift voor de kinderopvang (juli 2004).

Winkelen op De Kraal

(...) Wisselend perspectief

'Met het VVE-programma SPOREN wordt niet gewerkt volgens een vast programma, er is wel een pedagogische systematiek beschreven voor het dagelijks werken met kinderen. Er is een dagritme en er zijn richtlijnen voor het gebruik van de documentatiemiddelen en om de kinderen en het groeps- werk te volgen. Vaste dagen hebben bepaalde accenten en of rituelen. Zo is maandag 'postdag'. Alle kinderen hebben hun eigen postvakjes met hun foto. Aan de buitenkant van de deuren van de peuter- en kleutergroepen hangen echte brievenbussen. De groepsleiding gebruikt deze brievenbussen op de maandagen om een verbinding te leggen tussen de vorige en de nieuwe week. Waar waren de kinderen mee bezig, wat interesseerde ze, kunnen we ze uitnodigen, 'verleiden' tot een volgende stap? Zo werden de peuters tijdens de winkelperiode via een brief, die door de groepsleiding in de grote brievenbus was gepost, uitgenodigd in de eigen postvakjes te kijken. Daar vonden de kinderen een portemonnee, boodschappentasjes, geld en boodschappenbriefjes. Met elkaar maakten ze een plan om met kleine groepjes kinderen en een groepshulp of leidster boodschappen- uitstapjes in de wijk te maken. Door het winkelen in de echte supermarkt en de Marokkaanse winkel werd een extra dimensie aan het onderwerp toegevoegd. De boodschappen, maar ook de bonnetjes, de plastic tasjes en de verpakkingen, gaven als trofee een nieuwe impuls aan hun spel.

Deze impuls werd in eerste instantie gegeven door de groepsleiding maar werkte als het bekende steentje met de kringen in het water. Het zorgde voor nieuwe perspectiefwisselingen, ditmaal geïnitieerd door de peuters zelf. Na het winkeltje spelen, het herinrichten en gebruiken van de ruimte en materialen en het winkelen in de echte wereld, besloot een groepje kinderen winkels te maken in en van kartonnen dozen. Wat ze eerst in het groot deden, werd nu in het klein nagemaakt. Kleine poppetjes, mini buggy's met baby'tjes, appels en peren werden geboetseerd van klei. Het was geweldig om te zien hoezeer de kinderen zich thuis voelden in de ruimte en hoe ze alle materiaal wisten te vinden en te gebruiken. En natuurlijk ging maken over in spelen. Alles leek in deze kleine kartonnen winkel samen te komen: de kennis die ze hadden over verschillende zaken die te koop waren, de communicatie tussen klant en verkoper, de relatie tussen de verschillende winkels onderling, werden gecombineerd met het werkelijk bouwen van een eigen wereld(...)

Uit: 'Winkelen in Amsterdam Oost', De wereld van het jonge kind, januari 2005

De school en het culturele aanbod van buiten de school

De cultuurcoördinator verzorgt samen met de directie de aanvraag voor buitenschoolse projecten binnen het schoolprogramma. Zij zijn zelf de spil.

Veel instellingen benaderen de school omdat zij weten dat de school een kunstmagneetschool is. In Amsterdam is het aanbod overweldigend. De kunstinstellingen vragen dan ook vaker naar wat de school wil.

Hoe past dit aanbod bij de doorgaande lijn van de school?

Bij het aanbod gaat de school uit van ervaringen uit het verleden en van hetgeen er op dat moment gaande is in de groepen. De cultuurcoördinator, vakdocenten en andere leerkrachten komen eens in de zes weken bij elkaar om te bespreken welke thema's er worden behandeld en wat men gaat doen in de groep. De kunst- en cultuurlessen worden daar zo veel mogelijk op aangepast.

Hoe ziet die selectie er uit?

De school gaat ongeveer zes keer per jaar met de oudere groepen naar het museum.

Ze onderhoudt contacten met het Van Gogh Museum, het Stedelijk Museum en het Tropenmuseum. Met het Tropenmuseum loopt sinds drie jaar een uitwisselingsprogramma voor groep 7 met scholen in Iran. Er zijn contacten met Kunstweb. Via deze stichting worden wel eens voorstellingen ingehuurd.

Via de stichting BIK komen er regelmatig kunstenaars in de klas. Tot op heden waren dat stagiaires. Soms wordt samengewerkt met een kunstenaar in de buurt; zo heeft Carmen Vossen een project rond het speelhuisje op het Steve Bikoplein begeleid.

Het Iranproject

Het Iranproject is een project in samenwerking met het Tropenmuseum. De ontwikkelingen gaan spontaan en werken inspirerend. In het begin had alleen de directeur de contacten, later kwam daar Ester van de Berg bij, leerkracht van groep 8 en coördinatrice van het Iranproject. Het Tropenmuseum heeft de tentoonstelling Paradijs & Co ontwikkeld. 'Een tentoonstelling over Iran met duizend-en-één voorwerpen, verhalen, gedichten, geuren, klanken, smaken en handen die maken', luidt de ondertitel. Deze tentoonstelling is vooral gemaakt voor kinderen van 6 t/m 12 jaar. De school heeft Iran als uitgangspunt gekozen om een uitwisselingsproject op te zetten, waarbij het belangrijk is elkaars cultuur en dagelijkse leven te leren kennen. De uitwisseling is met een school in Teheran, Iran. Samen met De Kraal is er nog een overwegend witte school (ASVO) die deelneemt aan dezelfde uitwisseling. In principe is het dus een driehoeksuitwisseling.

Het Iranproject is een driejarig project. Esther: 'Het is begonnen met 15 kinderen uit groep 6. Dit jaar zijn we in het tweede jaar en zitten de 15 kinderen in groep 7. De 15 kinderen zijn gekozen met de volgende punten in het achterhoofd:

- kunnen zij in die drie jaar geïnteresseerd blijven?
- kunnen de kinderen het aan om andere lessen te missen?
- gaan ouders accoord? (er moest immers ook thuis gefotografeerd worden).'

Hoe ziet de uitwisseling eruit? Een momentopname.

*Er loopt nu een **fotoproject** waarbij de kinderen in Nederland en Iran hebben leren fotograferen (en kijken) van een fotograaf. De kinderen kregen de opdracht om thuis in de eigen omgeving foto's te maken. Wat vind je mooi en waarom vind je dat mooi?

Iemand is met de foto's naar Iran gegaan. De fotograaf uit Iran komt een dezer dagen hier met de Iraanse foto's. Op dit moment vindt de foto-expositie plaats op de deelnemende scholen. Ook de foto's van de 'witte' school zijn in De Kraal te zien.

*Na een aardbeving in Iran zijn de kinderen aan de slag gegaan om werk te maken. Dit werk wilden zij verkopen om de opbrengst naar de slachtoffers in Iran te sturen. De kinderen zijn linsneden gaan gutsen. De opdracht was: maak iets waar je vrolijk van wordt, of wat troost kan brengen. Van de gutswerken zijn kleurafdrukken gemaakt. Deze afdrukken zijn grotendeels verkocht. De opbrengst is naar Iran gegaan. De succeservaring speelt hierbij een belangrijke rol; je kunt er zelf iets doen, jouw bijdrage is belangrijk! Dit draagt bij tot een positief zelfbeeld.

- Het Iranproject gaat nu beginnen met een **animatie**. Hierin worden de gewoontes van een land uitgebeeld, helemaal zonder tekst.
- Er is een uitwisseling rond **feesten**. Vooral via mail en post. Nu worden er met Sinterklaas cadeautjes verstuurd of meegegeven.
- Er wordt **gechat** met een webcam via de site. Alles wordt vertaald in het Engels.
- In de klas gaan er **aardrijkskundelessen** over Iran.
- Via de **krant** houden de leerlingen bij wat er in Iran gebeurt.

Dit project geeft veel verwerkingsmogelijkheden. Naast de beeldende disciplines komen ook Engels, aardrijkskunde en de Nederlandse taal aan de orde. De vele invalshoeken maken het zo speels dat de kinderen niet eens merken dat ze aan het leren zijn. Naast de cognitieve aspecten maken ze ook kennis met sociaal-emotionele aspecten zoals: waar sta ik in deze wereld, hoe zien anderen mij, je inleven in een ander, samen werken voor een ander.

Opdracht

Kun je in jouw omgeving of in de omgeving van de school waar je stage loopt een uitwisselingsproject bedenken, met daarbij opdrachten om die uitwisseling vorm te geven?

Is er een instelling in de buurt waarmee je kunt samenwerken?

Internetsites:

www.tropenmuseumjunior.nl

www.paradijsenco.nl

www.kids-at-iran.nl

Tip

Het boek 'De Paradijsstraat' geschreven door Liesbet Ruben en Babbette van Ogtrop (zie literatuuropgave). Voor de kinderen die de tentoonstelling bezochten was dit de inspiratiebron om zelf tot beelden te komen.

Naschools cultuuraanbod

Sinds een jaar heeft de school een verlengde schooldag. Op dit moment wordt dat vooral ingevuld met sport. Betaald door de gemeente zijn de zogenaamde Pleinbeheerders aangesteld. Zij organiseren allerlei sport- en spelactiviteiten.

Kunstweb en de muziekschool organiseren workshops met een gevarieerd kunstzinnig activiteitsaanbod. De school is nu bezig om samen met deze twee instellingen een cultuureducatieplan op papier te zetten. Het plan is om te gaan werken met ateliers waar een leerling zich kan inschrijven. Daarbij wordt gezocht naar een doorgaande lijn tussen het binnen- en buitenschoolse aanbod van kunstzinnige activiteiten.

Welke docenten zij voor buitenschoolse activiteiten gaan aantrekken weten ze nog niet. Eerst willen ze duidelijk krijgen wat ze willen, dan pas zoeken ze er de juiste mensen bij. Belangrijk is dat ook leerlingen van andere scholen uit de buurt gebruik kunnen maken van het aanbod van de verlengde schooldag. Een gemeentelijke dienst betaalt voor deze kinderen. Dit is voor de school financieel aantrekkelijk.

Randvoorwaarden

Financiën

Het meeste geld dat er binnen school beschikbaar is, komt van de 90 procent 1,9 (allochtone) leerlingen. Dit geld wordt vooral besteed aan de formatieplaatsen. Ook mensen die van buiten ingehuurd worden, worden hiervan betaald. Daarnaast heeft men de GOA-gelden. De 10,90 euro per leerling (landelijke regeling cultuur-educatie) wordt gebruikt voor ondersteuning. Deze 10,90 euro is bedoeld om scholen hun eigen kunst- en cultuurvisie te laten ontwikkelen. Wanneer deze visie ontwikkeld is, kan de school het geld gebruiken om de visie in praktijk te brengen. Bij De Kraal is deze visie al lang geleden ontwikkeld. Het geld wordt daarom gebruikt ter ondersteuning van onderwijsprojecten.

De ruimte

Voor de kunstzinnige vakken heeft de school een aantal aantrekkelijke ruimtes ingericht.

Ze beschikt over:

- een vaklokaal beeldende vorming
- een speelzaal voor kleuters
- een gym-/danszaal, ook geschikt als theaterzaal
- een muziek- en een dramalokaal
- een computerkamer
- en ruimte waar ouders 's morgens kunnen samenkomen.

De school werkt met veel instellingen samen. Deze zijn nog niet samen onder een dak ondergebracht. Er liggen plannen voor een nieuw brede school gebouw, dat deze mogelijkheid wel heeft.

Ouderparticipatie

Leerkrachten proberen ouders op verschillende manieren bij de school te betrekken. Bij het onderwijs in de kunstzinnige vakken worden de blokken vaak afgesloten met tentoonstellingen of eindpresentaties. De ouders worden regelmatig uitgenodigd om naar het werk van hun kinderen te komen kijken.

Ouders kunnen in de voorschool en in de kleuterklassen het eerste kwartier aanwezig zijn.

Iedere woensdagmiddag is er een ouderbijeenkomst van een kwartier waarin veel ervaringen worden uitgewisseld over het werk dat door kinderen is gemaakt of er wordt gesproken over de thuissituatie. De groepsleiding bereidt dit zorgvuldig voor. Ouders helpen ook in de verschillende groepen van de basisschool. Sommige ouders komen 's ochtends bij elkaar om wat met elkaar te kletsen; vooral Marokkaanse en Turkse moeders.

Er zijn taallessen voor oudkomers gericht op contacten met school. Deze worden door het stadsdeel gefinancierd.

De wijk

Transvaalbuurt is een achterstandswijk die langzamerhand steeds meer vooruit gaat. Er wordt steeds meer

opgeknapt, wat zich ook vertaalt in een groeiend aantal koopwoningen. De grootste groep bewoners is allochtoon. Hebben de culturele activiteiten ook een wijkfunctie? Het kunstproject, de spelmogelijkheden rond het Steve

Bikoplein en het feit dat ook kinderen van buiten de school welkom zijn bij de verlengde schooldag activiteiten zijn voorbeelden van culturele activiteiten gericht op de wijk.

Ouder- en buurtparticipatie: het Steve Bikoplein

Basisschool De Kraal in Amsterdam had een probleem. Het plein binnen de poort was te klein om alle leerlingen tijdens de pauze te laten spelen. Wel was er een openbaar plein om de hoek: het Steve Bikoplein (genoemd naar een Zuid-Afrikaanse vrijheidsstrijder).

Groep 1 tot en met 4 konden in de pauzes binnen de poort blijven spelen. Groep 5 tot en met 8 gingen in de pauzes samen met pleinwachten naar het Steve Bikoplein.

Het Steve Bikoplein werd in 2003 en 2004 opnieuw ingericht in opdracht van Stadsdeel Oost afdeling kunst en onderwijs. Naast speeltoestellen en een fontein kwam er ook een huisje: het speelartikelen uitleenhuisje! Met een pasjessysteem konden kinderen bij de pleinwachten speelartikelen lenen om samen mee te spelen.

Voor de aankleding van het betonnen huisje werd de hulp ingeroepen van de kunstenares Carmen Vossen. Na overleg met de architect heeft ze de ideeën uitgewerkt voor het verfraaien van het huisje door middel van mozaïek, samen met 40 leerlingen uit groep 7 en een schoolassistent van De Kraal.

In de inleidende les vertelt de kunstenares aan de leerlingen: 'We hebben een opdracht gekregen!' Waarmee ze een deel van de verantwoordelijkheid bij de kinderen legt.

Na het doornemen van alle bijzonderheden vraagt ze de kinderen een tekening te maken van het huisje zoals het er volgens hen uit zou moeten zien. Carmen Vossen neemt de Marokkaanse mozaïekkunst als uitgangspunt. Hierbij spelen ingewikkelde geometrische patronen een grote rol. Als vooroefening laat zij de kinderen zelf geometrische vormen maken met mozaïek-stukjes om de techniek te leren en termen zoals geometrisch, vorm en restvorm.

Uiteindelijk worden door de kinderen tegels van 60 bij 60 centimeter met een geometrische vorm 'gemozaïekt'. Voor de voorkant van de 12 meter lange gevel is het thema verhalend. De kinderen mozaïeken een lang smal fries waar zij dieren en planten uit het paradijs afbeelden. Het bovenstuk van de gevel blijft van beton. Alles wordt in het klaslokaal gemaakt en later samen met een tegelzetter op het huisje gelijmd, bijgewerkt en tenslotte gevoegd.

Carmen vertelt dat ze heel gestructureerd moest werken, omdat door de korte aandachtsspanne van sommige kinderen het soms moeilijk was om door te werken. Maar zelfs de 'ergste' jongens konden zich er in vinden. Het ambachtelijke sprak ze aan, zij waren zich ervan bewust dat het 'serius werk' was en ze waren erg trots op wat ze samen gemaakt hadden.

Vandalisme

De eerste dag nadat het eerste deel van het mozaïek was opgebracht op het huisje, wordt er door vandalisten een baksteen tegen de gevelversiering gegooid. Carmen Vossen en de schoolassistent repareren de schade meteen. De school besluit samen met de kunstenares dat in een tweede fase het afsluitende gedeelte op de gevel samen met de ouders van de kinderen versierd wordt met mozaïek. Op deze manier ontstaat een samenspel tussen het werk van de kinderen en dat van de ouders en worden ook zij actief bij het plein betrokken. Uiteindelijk gaan er tien ouders aan de slag om het laatste stuk te versieren. Zij maken een repeterende band met een bloemmotief dat aan het wervelende mozaïek van de kinderen een rustige traditionele afsluiting geeft.

Dit proces neemt in totaal meer dan twee weken in beslag. Moeders, kinderen, de onderwijsassistent en kunstenares zijn aan het werk te zien. Er wordt veel over het mozaïek gesproken en de buurtbewoners en pleingebruikers raken erbij betrokken. Het plein wordt feestelijk geopend door burgemeester Cohen en de buurt is trots op wat ze samen hebben bereikt. Opmerkelijk genoeg is het mozaïek nog niet vernield, wellicht doordat het door de kinderen samen met de ouders is gemaakt.

Zelf vertelt Carmen Vossen: 'Ik werk vanuit het idee dat openbare ruimten mogelijkheden bieden om saamhorigheid tussen nationaliteiten te bevorderen. Daarom wil ik openbare ruimten benutten om samen schoonheid te scheppen met als bron het culturele erfgoed van de ouders. Het haalt de schatten van de buurt naar boven. Dat is een wapen tegen anonimiteit, verloedering en verkilling.'

De Kraal is in dit voorbeeld een school die aan de basis aanwezig is in de buurt. Door de ouderparticipatie is dit project iets geworden dat door de buurt gedragen wordt. De buurt voelt zich verantwoordelijk voor dat wat zij samen hebben gemaakt.

Opdracht

Zou je een thema en opdrachten kunnen bedenken waarbij de leerlingen vanuit hun cultuur en/of geloof ideeën ontwikkelen en uitwisselen die ze beeldend kunnen vormgeven? Denk bijvoorbeeld aan de mogelijkheden die scheppingsverhalen uit verschillende culturen bieden.

Samenvatting

De Kraal is een brede school in oprichting en werkt samen met een groot aantal instellingen op het gebied van zorg, opvoeding- en onderwijsondersteuning. Daarnaast is zij sinds 12 jaar een kunstmagneetschool met veel aandacht voor de kunstzinnige vakken met een extra accent op dans en drama.

Voor alle kunstzinnige vakken heeft de school vakleerkrachten in vaste dienst. Zij geven de lessen. De vakken worden aangeboden in blokken van zes weken waarbij de vakleerkrachten samenwerken met de groepsleerkrachten. Samen bespreken zij het thema en het programma voor de komende zes weken. Door het jaar heen wisselen de blokken zodat alle disciplines aan bod komen. Tijdens deze lessen wordt niet alleen aan vakinhoudelijke doelen gewerkt, maar ook aan doelen op het gebied van sociaal-emotionele- en taalontwikkeling. Er is een doorgaande lijn peuterspeelzaal basisonderwijs waar gewerkt wordt met het programma SPOREN dat gebaseerd is op de Reggio Emilia benadering.

Er zijn contacten met culturele instellingen het centrum van kunst- en cultuureducatie, de Muziekschool, de grote Amsterdamse musea en een langlopend samenwerkingsproject met het Tropenmuseum rond Iran. De culturele instellingen sluiten meestal aan bij de vraag van de school. Via de BIK-regeling komen regelmatig kunstenaars op school, vooral als stagiaire. Met de culturele instellingen zoekt de school naar een nieuwe culturele invulling van de verlengde schooldag.

De verlengde schooldag op De Meiboom

Voor dit hoofdstuk werd een interview gehouden met Stephan Haukes, directeur van De Meiboom.

Daltonschool De Meiboom ontwikkelt zich tot de kleurrijke open wijk school De Meiboom. De school ligt in de 'Meijhorst', onderdeel van Dukenburg, een naoorlogse wijk in Nijmegen. De wijk ligt aan het andere kant van het kanaal en er is een grote afstand tot het centrum. De mensen in deze wijk voelen zich nauwelijks verbonden met hetgeen in de stad aan de andere kant van het kanaal gebeurt. De wijk heeft ongeveer 3500 inwoners waarvan 1500 uit 20 verschillende landen.

De verhouding autochtoon allochtoon is het hoogste van alle wijken in Nijmegen. Het aantal werklozen stijgt snel. Het is een zogenaamde 'aanpakwijk'. Daarom probeert de school zoveel mogelijk middelen in te zetten om de ontwikkelings-kansen van kinderen en hun ouders te vergroten. Zij schrijft daarover in het schoolwerkplan:

Doelstelling, visie, missie

'Het algemene uitgangspunt van de open wijk school is het vergroten van ontwikkelkansen van kinderen en van ouders/wijkbewoners. Het gaat hierbij om het vergroten van kansen voor alle kinderen uit De Meiboom van 0-12 jaar.

Uitgangspunten / speerpunten

Door een verbinding te leggen tussen school, gezin en de wijk, waarin partijen (intensief) gaan samenwerken, kunnen de ontwikkelkansen van kinderen en ouders vergroot worden.

In de kadergroep zijn de volgende speerpunten gekozen:

- *De open wijk school moet een voorziening worden in en voor de buurt, een warm kloppend hart.*
- *Gezien de problematieken die in de wijk spelen, moet de inzet van het samenwerkingsverband vooral gericht zijn op ontmoeting, waarbij het vergroten van de sociale competenties van kinderen en het vergroten van het zelforganiserend vermogen van ouders/wijkbewoners uitgangspunt zijn. Op lange termijn wordt het vergroten van de kwaliteit van sociale relaties in de wijk beoogd.*
- *Door alle organisaties zal er expliciete waardering gegeven worden voor de inzet van alle vrijwilligers.*
- *Daarnaast wordt de participatie van ouders met verschillende etnische achtergronden gestimuleerd.*

De doelgroep

De kinderen van De Meiboom komen veelal uit de wijk Meijhorst, een zogenaamde aanpakwijk waar een veelheid van problemen het karakter van de wijk bepalen, zoals:

- *sociale en culturele achterstand bij veel kinderen;*
- *psychische en emotionele problemen;*
- *werkloosheid, verslaving en criminaliteit;*
- *verpaupering van gebouwen;*
- *ongezond leefklimaat door verkeerde voedingspatronen en weinig sportparticipatie.*

Dat betekent dat kinderen in een dergelijke leef- en

woonomgeving zich niet optimaal kunnen ontplooiën. Een effectieve aanpak van de achterstanden kan alleen als er intensief op meerdere terreinen met meerdere instellingen wordt samengewerkt.

Zoals in alle open wijk scholen staat de ontwikkeling van het kind centraal. We richten ons op kinderen in de leeftijd van 0-12 jaar. Waar mogelijk worden verbindingen gelegd met opgroeiende kids van 11-18 jaar. Zo creëren we een ononderbroken ontwikkelingslijn voor kinderen in hun groei naar zelfstandigheid en volwassenheid.'

Plan van aanpak open wijk school De Meiboom

Om zowel kinderen als ouders zo goed mogelijk te bereiken heeft de school een plan van aanpak geformuleerd. Centraal daarin staat aandacht voor het jonge kind en met name het bevorderen van de taal-(lees-)ontwikkeling. Tegelijk probeert de school op alle mogelijke manieren de ouders meer bij de school te betrekken en te ondersteunen bij de opvoeding. Dat is niet gemakkelijk. Een brede school starten is een ontwikkelingsproces dat jaren in beslag neemt. Zeer belangrijk zijn daarbij een goede samenwerking tussen de verschillende partners en goede informatieoverdracht. De school heeft speerpunten geformuleerd op het gebied van speerpunten in het werkplan, die betrekking hebben op culturele activiteiten.

In haar werkplan heeft de school speerpunten geformuleerd op het gebied van:

- voor- en vroegschoolse ontwikkeling;
- bevorderen van een veilig, positief en sociaal klimaat;
- bevorderen van een integrale aanpak van jeugdproblematiek en zorg;
- functioneler maken van het gebouw naast de school als ontmoetingsruimte;
- vergroten van multiculturele ouderbetrokkenheid;
- bevorderen van de gezondheid van kinderen;
- verbeteren van de informatiestroom;

- verbeteren van de samenwerking tussen de verschillende organisaties;
- het aanbieden van activiteiten op het gebied van opvoedingsondersteuning.

Bij de speerpunten op het gebied van cultuur staat: *'Continuering van het aanbod van kwalitatieve programma's op het gebied van sport, cultuur en recreatie*

Handhaven

Het aanbieden van een groot scala van naschoolse activiteiten, waardoor kinderen leren hun talenten te ontdekken, leren kiezen en zich op een zinvolle manier kunnen ontspannen.

Door regelmatig mee te doen met naschoolse activiteiten worden kinderen in staat gesteld hun sociale en culturele vaardigheden te vergroten.

Door middel van cursussen en instuifactiviteiten voor zowel de jongste groep als de aankomende tieners in samenwerking met de jongerenwerkers van de boerderij.

Nieuw

Met De Lindenberg naar een vorm zoeken om ouders toe te rusten opdat zij een aantal activiteiten/cursussen zelf kunnen begeleiden waardoor het aanbod voor de kinderen vergroot kan worden.

Het budget dat de school hiervoor beschikbaar heeft is 38.000 euro. Daarvan is 14.000 euro beschikbaar om culturele activiteiten in te kopen bij cultureel centrum De Lindenberg.'

De verlengde schooldag

Laten we eens wat dieper ingaan op de plannen van de school voor de naschoolse activiteiten in het verlengde schooldag aanbod en de doorgaande lijn binnen- buitenschools.

De verlengde schooldag moet je niet verwarren met opvang na schooltijd, bijvoorbeeld van kinderen van werkende ouders. Het verlengde schooldag aanbod is cursorisch en heeft een ontwikkelingsgerichte opbouw. Het is de bedoeling dat kinderen extra kansen krijgen en dat er iets te leren valt. Het wordt meestal in school aangeboden, zowel onder als na schooltijd. Na schooltijd op basis van vrijwillige inschrijving. De begeleiding is in handen van leerkrachten, het welzijnswerk en partnerinstellingen op het gebied van cultuur, sport of techniek.

Crea-café

Op donderdagmiddag is het op De Meiboom Crea-café voor alle leerlingen vanaf groep 5. Er is van alles te doen: een cursus boekbinden, figuurzagen, solderen, schaken, koken, maar ook muziek, dans, drama, fotografie, schilderen. Onder leiding van groepsleerkrachten met ondersteuning van ouders, opa's en oma's. De meer

kunstzinnige activiteiten worden in blokken van zes tot twaalf lessen aangeboden door De Lindenberg, centrum voor Cultuureducatie. Daarbij komen in acht jaar tijd alle disciplines aan bod. Elk schooljaar wordt per leerjaar een discipline ook na schooltijd aangeboden. Stephan Haukes: 'We willen dat kinderen zich breed ontwikkelen, ook op het gebied van cultuur. Docenten van De Lindenberg geven kwalitatief goede lessen. Ze zijn geschoold in een van de kunstzinnige vakken en ze kunnen het met passie brengen. Dat merk je aan het enthousiasme van de leerlingen. Als ze zich kunnen inschrijven voor een vervolg na schooltijd loopt het storm!'

Een doorgaande lijn na schooltijd

Kinderen worden binnen schooltijd enthousiast gemaakt voor een bepaalde kunstzinnige activiteit en kunnen zich na schooltijd inschrijven voor het vervolg. Dit is gericht op verdieping en/of verbreding, bijvoorbeeld andere thema's of andere technieken.

Ze krijgen wel dezelfde docent. Stephan Haukes: 'Voor de kinderen een vertrouwd gezicht en een docent die vertrouwd is met de werkwijze van school. Bovendien zitten ze in hun eigen schoolgebouw en zijn ze gewend aan zelfstandigheid, samenwerken, verantwoordelijkheid en het maken van eigen keuzes. Dat zijn de speerpunten van Daltononderwijs. Kinderen zijn heel enthousiast voor deze verlengde schooldag activiteiten. Een enkele keer zijn programma's wat te elitair voor onze kinderen: liever djembes voor het schoolorkest dan violen! Groepsleerkrachten vertellen over hun pedagogisch didactische benadering en helpen zo de vakleerkracht bij de juiste keuzes.'

Samenwerking tussen groepsleerkracht en vakleerkracht

Voor de jongere kinderen zijn er de taal dramagroepen waar woordenschatontwikkeling gekoppeld is aan dramatische vorming. Dat werkt goed. De leerkracht is er nauw bij betrokken en de dramadocent speelt in op waar de groepsleerkracht op dat moment met taal mee bezig is. Of zij bespreekt met de leerkracht welke leerlingen specifieke problemen hebben waar ze extra speeltaalhulp bij kunnen gebruiken.

Ook bij de andere activiteiten werken vakdocent en groepsleerkrachten samen. Maar de vraag is groter dan het aanbod. Zou een leerkracht ook zelf de cursus kunnen geven in het Crea-café als hij die een keer heeft bijgewoond? Sommige cursussen wel, denkt Stephan Haukes, bijvoorbeeld fotografie, maar de resultaten die een vakleerkracht met bijvoorbeeld drama of schilderen bereikt lijken hem niet een twee drie haalbaar voor de meeste groepsleerkrachten.

Het onderstaande schema geeft aan welke programma's in het verlengde schooldag programma zullen worden aangeboden.

Groep	Aantal gr.	leerl.	Titel	Dag	Tijden	Bijeenk.
1/2	2		taalspeelgroepTSG	maandag		18
3	2		idemTSG	maandag		18
4	2		idemTSG	maandag		18
5	2		idemTSG	maandag		18
1/2	2		muziekdans			12
3	2		muziekdans			12
4	2		prentenboek			12
5	1		AMV			12
6	1		theater			12
7	1		dansproject LEF			18
8	1		fotografie digitaal	donderdag		12
1/2			werkplaats circus	dinsdag		6
3/4			werkplaats circus	dinsdag		6
5/6			werkplaats dans	maandag		12
3/4			werkplaats muziek	dinsdag		6
7/8			werkplaats muziek	dinsdag		6+8
5/6			werkplaats muziek	dinsdag		8
3/4			werkplaats theater	donderdag		6
1/2			werkplaats theater	donderdag		6
7/8			werkplaats theater	donderdag		8
5/6			werkplaats theater	donderdag		8
7/8			werkplaats beeldend	donderdag		6
5/6			werkplaats beeldend	donderdag		6
1/2			werkplaats beeldend	donderdag		8
3/4			werkplaats beeldend	donderdag		8

In het doorkijkje beschrijft een docent van De Lindenberg hoe de samenwerking met de leerkracht eruit ziet en hoe binnen- en buitenschools op elkaar zijn afgestemd. Bij andere projecten gaat dit op vergelijkbare wijze. Er is een

duidelijk protocol datschriftelijk is vastgelegd zodat iedereen goed weet waar hij aan toe is. We illustreren dit aan de hand van hun Prentenboekproject.

Verlengde schooldag project rondom Prentenboeken

Verslag van een docent van De Lindenberg

De projectleiders van De Lindenberg nemen contact op met de scholen. Zij peilen de vraag van de scholen en kijken hoe dit past binnen het aanbod van de afdeling onderwijs van De Lindenberg. Tegelijk ontvangt de school het 'Handboek Open wijk scholen/Brede school', zodat de school op de hoogte is van de organisatie van het project. Als de scholen hun aanvraag hebben gedaan nemen de projectleiders contact op met een docent in een van de kunstzinnige vakken. Deze docent neemt dan zelf contact op met de coördinator van de school.

Intake

Het intakegesprek vindt plaats op de school samen met de coördinator en eventueel de leerkracht. De docent van De Lindenberg bespreekt de inhoud en werkvormen van het project.

In mijn geval is dit het prentenboekproject. Dit is een door mij ontwikkeld project waarin iedere leerling een eigen prentenboek maakt. Samen met de coördinator of leerkracht bepaal ik het thema van het boek. Soms liggen die thema's heel dicht bij de kinderen zelf, bijvoorbeeld 'Een dag uit mijn leven', maar ze kunnen ook aansluiten bij wereldoriëntatie, zoals het prentenboek over Keizer Karel.

Er wordt gewerkt in twee disciplines; beeldende vakken en taal. Per les maken de kinderen meestal één prent:

- prent tekenen
- prent schilderen
- tekst schrijven bij de prenten.

Het taalniveau in de boekjes stem ik zoveel mogelijk af op het niveau van de kinderen. De groepsleerkracht biedt ondersteuning bij het schilderen afhankelijk van de groepsgrootte. Voor de orde in de klas maak ik met de groepsleerkracht duidelijke afspraken over wanneer deze ingrijpt.

Tijdens het intakegesprek vult de docent samen met de coördinator/leerkracht het intakeformulier in waarbij we ook alle ADV en vrije dagen noteren. Ook bespreken we in welke ruimte en met welke materialen we gaan werken en wat we hierbij van de school verwachten.

Kennismaking

Voordat een docent in de klas gaat werken geeft hij eerst een soort kennismakingsles (dit verschilt per docent) als introductie op de lessen die volgen. Voor het prentenboek gebeurt dat soms met gebruikmaking van de Kamishibai (vertelkastje) en naar aanleiding van het verhaal tekenen we dan. De kinderen leren de docent even kennen en de docent ziet gelijk het niveau waarop de kinderen kunnen tekenen.

Het vervolg

De docent gaat gedurende het afgesproken aantal weken werken in de klas met de leerlingen, in dit geval aan het prentenboek. Dit traject duurt 12 weken met lessen van 1 uur. Hierin worden de prenten getekend, geschilderd en worden de bladzijden van teksten voorzien. Dan neemt de docent ze mee om er boekjes van te maken. Na ongeveer een week worden ze in de klas gepresenteerd. Tot en met groep 5 nodigen we de ouders uit. Alle kinderen mogen iets laten zien en een paar kinderen lezen hun boek voor. Soms maakt de school met de boekjes een kleine tentoonstelling.

Bij deze presentatie kun je ook de mensen van het vervolg-

traject, in dit geval Tandem (sociaal cultureel werk) uitnodigen. Je kunt dan gelijk vertellen wat er na schooltijd voor vervolg mogelijk is voor deze kinderen.

De buitenschoolse activiteiten

Hiervoor maak je afspraken met de coördinator van de buitenschoolse activiteiten. Dit traject loopt net zoals het binnenschoolse. Je maakt afspraken en laat aan de hand van foto's of werkstukken zien wat je zoal kan gaan doen met de kinderen. De afspraken noteer je weer op het intakeformulier. Hiervan gaat ook een kopie naar de afdeling onderwijs zodat die ook van de afspraken op de hoogte is.

In tegenstelling tot de binnenschoolse activiteiten is er meestal geen ondersteuning in het buitenschoolse werk. Soms is dit wel nodig. Werken met bijvoorbeeld tien kleuters is na schooltijd een behoorlijke klus als je beeldend aan de gang wilt met ze. Je kunt dan in overleg met de 'huiskamers' of de coördinatoren kijken of je er vrijwilligers of ouders bij kunt betrekken.

Materialen

De docenten, in dienst van De Lindenberg, zorgen voor hun eigen materialen. Soms hebben de scholen ook materialen die je kan gebruiken, maar daarover moet je van tevoren duidelijke afspraken maken.

Tot slot het handboek

Dit handboek is door De Lindenberg samengesteld en wordt aan de leerkrachten en aan de andere betreffende instanties verstrekt. Zodat iedereen op de hoogte is van de afspraken binnen en buiten de lessen.

Presentatie

De activiteiten in het Crea-café en het vervolg na schooltijd leiden tot allerlei presentaties in de school: een tentoonstelling, een dans-, een circusvoorstelling, een musical. De website van de school laat enthousiaste kinderen en ouders zien uit allerlei culturen. Kinderen treden op op het podium, kijken naar elkaar en denken:

dat wil ik ook! En de familie komt kijken. Goed voor het zelfvertrouwen van kinderen en een heel natuurlijke manier om ouders de school binnen te krijgen. Eenmaal per jaar doen leerlingen uit groep 7 mee aan het LEF-dansproject, waar 500 leerlingen van verschillende scholen een wervelende voorstelling geven in de Nijmeegse Schouwburg.

Randvoorwaarden

Budget

De Taalspel dramagroep wordt betaald uit de GOA-gelden (Gemeentelijk Onderwijs Achterstandsbeleid). De andere projecten uit de open wijk school gelden. Stephan Haukes probeert nu door creatiever met budgetten om te gaan nog meer programma's jaarlijks op het rooster te zetten. Het prentenboekenproject en het Circusproject zijn razend populair. En hij wil de gemeente ervan overtuigen dat ze voor acht jaar een budget overeenkomst sluiten met De Lindenberg.

Coördinatie De Meiboom

De coördinatie van de open wijk school wordt uitgevoerd door twee coördinatoren: een coördinator vanuit het onderwijs voor 8 uur per week en een coördinator vanuit het welzijnswerk voor 12 uur per week. De coördinatoren zijn voorwaarden-scheppend voor een samenhangende uitvoering van het werkplan. Zij zorgen voor goede verbindinglijnen tussen alle partners van de open wijk school en houden contact met de gemeente.

Locatie

Het is belangrijk dat een aantal activiteiten in de nabijheid van kinderen worden uitgevoerd, waarbij de locatie van basisschool De Meiboom (inclusief 'Basgebouwtje') voor de hand ligt. Op dit moment is de school met de gemeente in gesprek om het Basgebouw op te knappen en aan te passen zodat het een gebouw voor de wijk wordt.

De waardering voor de verlengde schooldag

De school schrijft in haar evaluatie:

'De belangstelling voor al deze activiteiten was erg groot. De deelname van de kinderen kwam voornamelijk tot stand op basis van loting, waardoor de doelgroepkinderen niet optimaal bereikt werden.'

Ouders

De respons op de vragenlijsten door de ouders was 14 procent. Alle respondenten gaven aan het belangrijk te vinden dat er naschoolse activiteiten worden georganiseerd voor hun kinderen. Daarnaast hebben ouders aangegeven dat naschoolse activiteiten uitgebreid zouden moeten worden en dat er een selectiesysteem moet komen, zodat zoveel mogelijk verschillende kinderen kunnen profiteren van het aanbod.

Kinderen

Alle kinderen van groep 4 t/m 8 hebben een vragenlijst ingevuld teruggegeven (125).

Zes kinderen hebben aangegeven de activiteit waaraan ze hebben meegedaan niet leuk te vinden. De anderen vonden het geweldig, hartstikke leuk, vet en cool. Voor het volgende schooljaar zijn sport, knutselen, dans en techniek favoriete naschoolse activiteiten.

Tevens is met het leerkrachtenteam van basisschool De Meiboom geëvalueerd. Ook leerkrachten geven het belang van naschoolse activiteiten aan.'

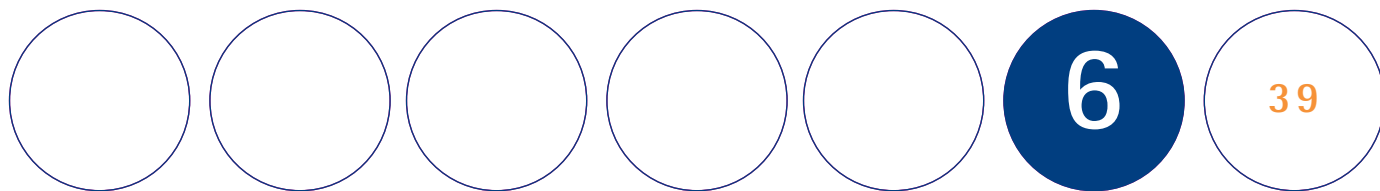
Samenvatting

De school hecht veel waarde aan een brede ontwikkeling van leerlingen. Een doorgaande lijn VVE, taalontwikkeling, ouderparticipatie en een goed sociaal-emotioneel klimaat zijn belangrijke speerpunten.

Om te zorgen dat leerlingen ook op het gebied van cultuur kwalitatief goed onderwijs krijgen, gaat de school een jarenlang contract aan met het Centrum voor cultuureducatie De Lindenberg.

In acht jaar tijd komen alle disciplines aan bod. Zij worden aangeboden voor groep 5 t/m 8 binnen het 'Crea-middag model' in blokken van 6 tot 12 weken. Lessen voor groep 1 t/m 4 vinden plaats in de eigen groep. Hier is veel aandacht voor de Speeltaalgroepen. Drama wordt verbonden met taalontwikkeling. Woordenschatuitbreiding staat hierin centraal.

Activiteiten binnen school krijgen een vervolg na schooltijd binnen de verlengde schooldag. Kinderen schrijven zich in op vrijwillige basis voor een blok van 6 tot 8 keer. Presenteren is een belangrijk onderdeel van deze activiteiten: het geeft kinderen zelfvertrouwen. Het is 'levensecht': dansen of een circusact uitvoeren op een podium, je eigen gemaakte prentenboek voorlezen. Het is een laagdrempelige manier om ouders bij de school te betrekken: als toeschouwer en trotse ouder en mogelijk als hulpouder/vrijwilliger bij het begeleiden van de activiteiten.

Onderzoeksvragen

In hoofdstuk 2 heb je kunnen zien dat geen brede school hetzelfde is. Elke school heeft haar eigen speerpunten en samenwerkingspartners. Elke school richt zich op de ontwikkelingskansen en specifieke problemen van haar eigen leerlingen. Hoewel bij alle vier de scholen cultuur een belangrijk speerpunt is, geeft iedere brede school daar toch weer een eigen invulling aan.

Voor de vier schoolportretten in deze publicatie hebben we gesprekken gevoerd met een directeur, een cultuurcoördinator, met vakdocenten en groepsleerkrachten. In dat gesprek hebben we gebruik gemaakt van de 'Vragenlijst Cultuureducatie Brede School'. Deze vragenlijst is gericht op de invulling van het onderdeel cultuur en de doorgaande lijn tussen het binnen- en buiten(naschoolse) aanbod voor de kunstzinnige vakken.

Een portret van je stageschool

Je kunt deze vragenlijst ook zelf gebruiken wanneer je een portret wilt maken van de brede school waarop je stage loopt. Beschouw de vragen in de eerste plaats als richtvragen. Ze zijn bedoeld om je een idee te geven waarop je kunt letten. Wil je interessante informatie krijgen dan zul je in een gesprek vooral moeten 'doorvragen'.

Misschien willen sommige scholen de vragen liever eerst schriftelijk beantwoorden¹. In een aanvullend gesprek kun je dan op specifieke punten verder doorvragen. Ook kun je veel aanvullende informatie krijgen als je het schoolplan ter inzage vraagt.

Voorbeeld van een ingevulde vragenlijst

Een voorbeeld van een schriftelijk ingevulde vragenlijst door brede- en kunstmagneetschool Grote Beer uit Den Haag vind je in bijlage 1 van deze publicatie. Zie ook hun website met foto's van leerlingenwerk: www.kunstmagneet.nl. Doorklikken naar Grote Beer.

¹. Kopieer dan de vragenlijst uit het PDFbestand en plak dat in een ??? bestand.

Vragenlijst Cultuureducatie Brede School

De school

1. Wat zijn de belangrijkste algemene gegevens over de school?

- Wat is de naam van de school, het adres, de website?
- Sinds wanneer bestaat de school, functioneert zij als brede school?
- Kwantitatieve gegevens: aantal leerkrachten, leerlingen (uit welke culturen), groepen.
- Met welke instellingen wordt samengewerkt binnen het brede schoolverband?
- Wat is kenmerkend voor de wijk waar de school staat?

Binnenschools¹ aanbod

Visie, doelen, leerlijnen

2. Heeft de school een visie op cultuureducatie?

Zijn uitgangspunten van de brede school hierin verwoord?

Denk aan:

- ouderbetrokkenheid
- doorgaande ontwikkelingslijn met aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie
- doorgaande lijnen van binnenschools naar buitenschools
- gezamenlijke pedagogische visie met samenwerkende partners
- aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling

3. Heeft de school voor de kunstzinnige vakken leerlijnen op papier?

- Zijn er leerlijnen voor alle kunstvakken, voor de vakken beeldend of dans?
- Hoe zijn die leerlijnen tot stand gekomen? Met hulp van wie?
- Hoe zijn de leerlijnen voor de verschillende vakken ingevoerd? In een keer of via een meerjarenplanning?

4. Wordt er bij de invulling van de leerlijnen gebruik gemaakt van bestaand en/of eigen ontwikkeld lesmateriaal?

- Een bestaande methode. Zo ja, welke?
- Een eigen methode of projectmateriaal. Zo ja, wie heeft dit ontwikkeld?

Uitvoering en samenwerking met culturele instellingen en opleidingen

5. Door wie worden de lessen gegeven: groepsleerkrachten en/of anderen (vakleerkrachten in dienst van de school, consultants, kunstenaars, stagiaires kunstvakopleiding of Pabo)?

Denk aan:

- De reguliere (een of twee wekelijkse lessen) dans of beeldende vakken
- Het extra cultuuraanbod van de culturele instellingen

6. Met welke culturele instellingen/opleidingen werkt de school samen?

Hoe ziet die samenwerking eruit?

De school maakt bijvoorbeeld gebruik van:

- Het kunstmenu van het centrum voor kunsteducatie. In welke vorm?
- Begeleiding door consultants dans of beeldend
- Begeleiding door de schooladviesdienst
- Aanbod via stagiaires van lerarenopleiding kunstvakken of Pabo
- BIK kunstenaars in de klas. In welke vorm?
- Specifiek aanbod brede school via GOA-gelden. Wie doet dit aanbod?
-

¹. Alles wat binnen schooltijd plaatsvindt, ook al is het buiten het schoolgebouw

². Alles wat buiten schooltijd plaatsvindt

7. Hebben de school en de culturele instellingen / opleidingen een gezamenlijke visie op cultuureducatie?

- Wat zijn hun uitgangspunten?
- Is er een inhoudelijke relatie tussen de wekelijkse lessen beeldend of dans gegeven door de groepsleerkrachten of vakleerkracht en het cultuuraanbod van de culturele instellingen?

Buitenschools² aanbod verlengde schooldag

8. Is er een cultuuraanbod in de verlengde schooldag?

- Hoe ziet het verlengde schooldag aanbod eruit? Welke doelen worden nagestreefd?
- Is er een doorgaande lijn van binnen- naar buitenschools? Hoe ziet die er uit?
- Wat is het doel van een doorgaande lijn?
- Door wie wordt dit aanbod ontwikkeld en uitgevoerd?
- Door wie wordt het verlengde schooldag aanbod gecoördineerd, betaald?
- Hoe is de samenwerking tussen de culturele instellingen en de school?

Organisatie/randvoorwaarden

9. Heeft de school een cultuurcoördinator?

- Wat is zijn of haar taak?
- Wat zijn zijn/haar competenties?
- Wat is zijn/haar opleiding?
- Hoe stuurt hij/zij het team aan? Wat zijn daarbij succesfactoren/valkuilen? Welke rol speelt de directie daarin?
- Hoeveel tijd heeft hij/zij beschikbaar?

10. Welke financiën zijn beschikbaar?

- Voor de aanstelling van een cultuurcoördinator?
- Voor de aanschaf van methodes, voor nascholing?
- Voor het inhuren van projecten, docenten, bezoeken van voorstellingen?
- Is dat voldoende?
- Waar komt dat geld vandaan? (ook doorvragen naar GOA-gelden)

11. Welke randvoorwaarden zijn verder van belang?

- Schoolgebouw met ruimte voor kinderen om zelfstandig in groepjes te werken
- Een handvaardigheidlokaal
- Vakleerkrachten
- Roostermogelijkheden
- Groepsgrootte
- Meerdere instellingen onder een dak, bijvoorbeeld de bibliotheek, het sociaal-cultureel werk in hetzelfde gebouw.
- ...

Relatie met ouders en met de wijk

12. Hoe worden ouders betrokken bij de culturele activiteiten van hun kinderen?

Welke rol spelen de uitgangspunten van de brede school hierin? Denk bijvoorbeeld aan grotere ouderbetrokkenheid, hulp bij de opvoeding/taalontwikkeling, enzovoort.

13. Wat is kenmerkend voor de buurt/wijk waaruit de kinderen komen?

14. Hebben de culturele activiteiten van de brede school ook een specifieke wijkfunctie? Welke?

² Alles wat buiten schooltijd plaatsvindt

Hoe geeft de brede school invulling aan dans en de beeldende vakken?

Met behulp van de voorgaande vragenlijst kun je veel informatie verzamelen over de brede school waarop je stage loopt. Een tweede stap zou kunnen zijn dat je nog eens wat kritischer gaat kijken naar de vakinhoudelijke invulling van het onderdeel cultuureducatie, met name dans en beeldende vakken. Wat vind je van de manier waarop op jouw stageschool onderwijs gegeven wordt in de beeldende vakken en/of dans? Waar ligt volgens jou hun kracht en waar liggen mogelijk nieuwe ontwikkelingskansen?

Concrete voorbeelden

Bekijk wat de school over cultuureducatie op papier heeft gezet. Kijk daarbij niet alleen naar algemene doelstellingen, maar vraag vooral concrete voorbeelden van lessen of projecten. Probeer ook lessen bij te wonen. Zowel binnen school als na schooltijd (verlengde schooldag). Probeer voor jezelf antwoord te krijgen op vragen als: wat gebeurt er precies, hoe gebeurt het, hoe intensief, door wie en met welk doel en vooral ook hoe vaak?

Onderzoeksvragen vakinhoud dans en de beeldende vakken

Deze vragen zijn een hulpmiddel om de inhoud die een school geeft aan dans of beeldend nog wat diepgaander te bekijken.

1. De kerndoelen

Komen alle aspecten van de kerndoelen aan bod? Denk daarbij aan:

- Productie: uitdrukken en communiceren met beelden of beweging
- Receptie en reflectie: kijken naar en reflecteren op eigen werk en dat van anderen. Geef concrete voorbeelden. Zie voor de nieuwe kerndoelen bijlage 2.

2. Een leerlijn van groep 1 tot en met 8

- Hanteren de groeps- of vakleerkrachten bij hun lessen een leerlijn met een bepaalde opbouw, bijvoorbeeld een leerlijn uit een methode?
- Waaruit bestaat die opbouw? Geef concrete voorbeelden.

Waar kun je op letten bij leerlijnen?

Beeldend:

- Welke materialen en technieken komen aan bod van groep 1/m 8?
- Welke beeldaspecten?
- Welke thema's? Wat is de relatie van die thema's met de belevingswereld van de leerlingen?
- Hoe komt beeld-, kunstbeschouwing aan de orde?
- Hoe wordt aandacht besteed aan het beeldend creatief proces?
- Op welke manier is er aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling, zelfstandig werken, samenwerken?

Dans:

- Wat is de beginsituatie van de leerlingen?
- Welke zijn de thema's? Wat is de relatie met de leef/belevingswereld van de leerlingen?
- Wat is het einddoel van een lessenreeks?
- Welke dansvaardigheden komen aan de orde?
- Welke algemene vaardigheden komen aan de orde?
- Is er aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling, respect hebben voor elkaar, samen dansen en samen werken, zelfstandigheid?
- Welke onderwijsactiviteiten en werkvormen worden gebruikt?

3. Doorgaande lijn binnenschools aanbod dans of beeldend

- Hoe sluit het aanbod van de culturele instellingen aan bij het programma van de school? Komt de school ook met eigen vragen? Welke?
- Hoe intensief is het aanbod van de culturele instellingen: wat doen ze, hoe vaak, hoe lang, met welk doel? Geef concrete voorbeelden.
- Zijn er ook voorbeelden van de speerpunten van de brede school: projecten voor- en vroegschoolse educatie, taalontwikkeling, sociaal-emotionele ontwikkeling, ouderparticipatie?

4. Doorgaande lijn met het buitenschools aanbod dans of beeldend

- Hoe ziet het binnenschoolse deel van het verlengde schooldag aanbod eruit? Geef concrete voorbeelden.
- Hoe ziet het buitenschoolse deel van het verlengde schooldag aanbod eruit? Geef concrete voorbeelden.
- Wat is het verschil met het binnenschoolse deel?
- Waaruit bestaat de doorgaande lijn? Welke meerwaarde heeft een doorgaande lijn in de praktijk?
- Wat zijn succesfactoren voor een goede doorgaande lijn?
- Denk daarbij aan inhoud en organisatie.

5. Frequentie van het aanbod

- Hoe vaak geven de groeps-/vakleerkrachten les in dans en beeldende vakken?
- Hoe vaak nemen leerlingen deel aan projecten dans en beeldend van culturele instellingen?
- Is dat genoeg om van een opbouw te kunnen spreken?
- Is dat genoeg om de kerndoelen te bereiken?
- Is een frequent aanbod betaalbaar voor de school? Hoe kunnen scholen dat betalen? Geef voorbeelden.

(Stage)opdrachten

Werken aan competenties

Vaak stellen leraren (in opleiding) de vraag of je heel goed moet zijn in alle kunst- en cultuurvakken om deze vakken over te kunnen dragen. Het antwoord hierop is: nee.

Het is bijna onmogelijk om in dans, drama, beeldend en muziek even goed te zijn.

Daarom werken veel scholen met methodes voor deze vakken. Of ze stellen vakleerkrachten aan. Daarnaast zoeken ze contact met culturele instellingen om hen te ondersteunen.

In deze publicatie heb je gezien dat elke schoolteam een eigen manier zoekt om de kunstvakken een eigen plek te geven binnen het onderwijsaanbod. Daarbij vervult de cultuurcoördinator een stimulerende rol.

Contacten met partners op het gebied van cultuureducatie

Als cultuurcoördinator kun je in eerste instantie bemiddelaar worden tussen instellingen voor kunst en cultuur en het beleid van de basisschool op het gebied van kunst en cultuur. Je werkt dan aan het onderhouden van duurzame contacten met deze instellingen.

In deze contacten verwerf je kennis en vaardigheden om samen met culturele instellingen in de omgeving van de school interessant onderwijs mogelijk te maken. Al werkende leer je veel en krijg je samen met je collega's steeds meer zicht op de mogelijkheden van deze vakken.

Hieronder zie je een overzicht van de partners op het gebied van cultuureducatie waarmee veel cultuurcoördinatoren contacten onderhouden.

De schoolbegeleidingsdienst	<ul style="list-style-type: none"> • ondersteunt het team bij het ontwikkelen van een visie op cultuureducatie binnenschools en buitenschools (verlengde schooldag); • ondersteunt het team bij de keuze en implementatie van methodes voor de kunstzinnige vakken; • ondersteunt de cultuurcoördinator (voorzitter coördinatorenoverleg); • ontwikkelt en/of introduceert kunsteducatieve projecten waarmee de leerkracht zelfstandig kan werken; • organiseert bij- en nascholingsbijeenkomsten.
Het Centrum voor kunst- en cultuureducatie/muziekschool	<ul style="list-style-type: none"> • organiseert theater-, dans-, schoolconcerten, educatieve beeldende kunsttentoonstellingen; • organiseert kunsteducatieve projecten en workshops op school met of zonder kunstenaar/vakdocent; • stelt het Kunstmenuaanbod samen; • informeert/ondersteunt de cultuurcoördinator, bijvoorbeeld via een blackboardcontact; • doet een bij- en nascholingsaanbod; • helpt bij de keuze voor methode kunstzinnige vakken; • verzorgt de nascholing BIK-kunstenaars, bemiddelt bij het zoeken naar een stageplaats in het basisonderwijs; • verzorgt een aanbod verlengde schooldag; • helpt bij het ontwikkelen van een cultuurplan; • geeft structurele ondersteuning gedurende een aantal jaren, bijvoorbeeld in het Kunstmagneetproject;
Musea, Kunstuitleen, Instellingen voor cultureel erfgoed	<ul style="list-style-type: none"> • doen een kunst-, cultuureducatief projectaanbod aan de school via het Centrum voor kunst- en cultuureducatie, Erfgoedhuis of soms via de schoolbegeleidingsdienst.
Pabo en kunstvakopleiding	<ul style="list-style-type: none"> • stagiaires verzorgen lessen/projecten in de kunstzinnige vakken; • (LIO)stagiaires met differentiatie dans, beeldend, muziek of drama en/of opleiding cultuurcoördinator helpen cultuurcoördinator van de school.
Kunstenaars	<ul style="list-style-type: none"> • verzorgen projecten voor of op school al dan niet via het Centrum voor kunst- en cultuureducatie; • ontvangen leerlingen op atelierbezoek.
Ouders	<ul style="list-style-type: none"> • bieden hulp tijdens lessen of naschoolse activiteiten; • met een beroep in de kunstsector participeren in projecten.

Competenties van een cultuurcoördinator

Om een goede cultuurcoördinator te kunnen zijn moet je over behoorlijk wat competenties beschikken. Vaak zijn dit groepsleraren met een speciale belangstelling

voor kunst en de kunstzinnige vakken. Meestal staan ze al een aantal jaren voor de klas. Toch zou je als LIO-stagiaire taken van een cultuurcoördinator kunnen ondersteunen of misschien wel overnemen.

Opdrachten voor de cultuurcoördinator in opleiding

Opdracht 1

Competenties van een cultuurcoördinator

In deze publicatie heb je kennis gemaakt met vijf scholen. Stel dat je bij een van de scholen uit deze publicatie zou solliciteren als LIO-stagiaire, welke zou je dan uitkiezen en waarom?

Over welke competenties moet je beschikken om jezelf op deze school te kunnen presenteren als aankomend cultuurcoördinator?

- Bekijk in hoofdstuk 2 de lijst met taken van de cultuurcoördinator. Zou je deze taken onder kunnen brengen in het competentieschema?
- Welke van deze competenties zou je naar voren brengen bij je sollicitatie?
- Hoe zou je in het sollicitatiegesprek kunnen aantonen dat je al over die competenties beschikt of dat je deze goed zou kunnen ontwikkelen tijdens je stage?
- Waarin vind je jezelf nog niet competent genoeg? Hoe zou je daaraan kunnen werken in de komende tijd? Neem dat op in je POP (persoonlijk ontwikkelingsplan).

Competenties van een cultuurcoördinator

Interpersoonlijk competent:

Pedagogisch competent:

Vakdidactisch competent:

Organisatorisch competent:

Competent in samenwerking met de omgeving:

Competent in reflectie en professionele ontwikkeling:

Opdracht 2**Wat is een brede school?**

Wil je in het algemeen onderzoek doen naar je brede (stage)school? Maak dan gebruik van de kaart 'Kwaliteitscriteria brede school' van Oberon. (Zie literatuurlijst.)

Wat is voor jou de kern van een brede school? Motiveer je antwoord.

Komt jouw mening overeen met de visie van je brede (stage)school? Motiveer je antwoord.

Opdracht 3**Doorgaande lijn binnen- en buitenschools**

De Heerdstee en Pallas Athene gebruiken hun methode als leerlijn voor dans of beeldende vakken. Om hun leerlingen ook in aanraking te brengen met echte kunst en kunstenaars maken ze gebruik van het aanbod van culturele instellingen.

Hoe kun je het aanbod van culturele instellingen laten aansluiten bij de leerlijn van een methode dans of beeldende vakken voor de basisschool?

- Kies een methode, bijvoorbeeld 'Uit de Kunst' (beeldende vakken) of 'Moet je doen' (dans, tekenen, handvaardigheid).
- Vraag het Kunstmenu aanbod op bij het Centrum voor Kunst en Cultuureducatie (in de plaats van je stageschool of Pabo).
- Bekijk in de methode de leerstof voor onder-, midden- of bovenbouw. Selecteer uit het kunstmenu aanbod projecten die daar goed op aansluiten. Let daarbij op het contact met echte kunst en kunstenaars en aandacht voor productie, receptie en reflectie.
- Motiveer je keuze: geef aan hoe het kunstmenu aanbod een verbreding of verdieping is van de lessen uit de methode.

Opdracht 4**Kunstvakken en sociaal-emotionele ontwikkeling**

Noem een aantal thema's die geschikt zijn om de sociaal-emotionele ontwikkeling te stimuleren. Hoe zou je dit kunnen uitwerken in dans of de beeldende vakken? Geef een voorbeeld van een beeldende uitwerking of een uitwerking in dansexpressie.

Opdracht 5**Een doorgaande lijn binnen- en buiten(na)schools in de verlengde schooldag****Beeldend**

Bekijk het verlengde schooldag project over prentenboeken in hoofdstuk 5.

Wat zouden de doelen van dit prentenboeken project kunnen zijn? Denk daarbij aan doelen voor de beeldende vakken, taal en sociaal-emotionele ontwikkeling.

1. Welke doelen zou jij formuleren voor het binnen-schoolse deel van het prentenboekproject?
2. Welke doelen voor het buitenschoolse deel van het prentenboekproject?
3. Welke inhoudelijke relatie zie jij tussen het binnen- en het buitenschoolse deel?
4. De lessen in dit project worden binnen en buiten school gegeven door een beeldend docent van het centrum voor kunst- en cultuureducatie. Wat vind je van de manier waarop de school en de culturele instelling in dit project samenwerken? Motiveer je antwoord.
5. Wat vind je nog meer goede onderwerpen/thema's voor een verlengde schooldag project? Met wie zou je daarin willen samenwerken? Op wat voor manier? Denk aan het centrum voor kunst- en cultuureducatie, kunstenaars, het sociaal cultureel werk, ouders, ...

Dans

1. Hoe zou jij de uitwerking aanpakken van een leerlijn dansexpressie tijdens de schooluren? Welke doelen wil je nastreven?
2. Hoe zou je de uitwerking aanpakken van een leerlijn voor dansexpressie na schooltijd? Welke doelen wil je nastreven?
3. Welke inhoudelijke relatie hebben de binnen- en buitenschoolse leerlijnen met elkaar?
4. Wie gaan de lessen dansexpressie of beeldend uitvoeren in schooltijd en na schooltijd? Spelen ouders hierin een rol? Zo ja, hoe?
5. Bij welke instellingen kun je advies vragen om een samenhangend dansexpressie aanbod samen te stellen, te ontwerpen en uit te voeren? Wat moet je eerst zelf ordenen voor je je laat adviseren door een instelling? Over welke onderwerpen moet je eerst intern en met partners overleggen voor je zaken kunt doen met een adviserende instelling?

Eindopdracht

Maak als eindopdracht een ontwerp voor een onderwijsprogramma dat je kunt presenteren aan anderen. Kies voor een van de twee opdrachten:

a. Maak een ontwerp voor je ideale brede school. Je mag je fantasie de vrije loop laten en je wordt in eerste instantie niet gehinderd door allerlei praktische bezwaren. In een latere fase kun je je plannen bijstellen.

1. Hoe ziet jouw ideale brede school eruit met het accent op dans of de beeldende vakken? Beschrijf je ideale brede school en maak er een voorstel van voor de directie van je brede stageschool. Presenteer dit plan aan je medestudenten, de directie en het team van je stageschool. Vraag feedback op je droomplan en stel je plan daar waar nodig bij.
2. Maak met je mede-studenten een website en presenteer jouw droomplan op deze site.

b. Maak een ontwerp voor een verlengde schooldag project voor je brede stageschool. Gebruik je creativiteit om zo goed mogelijk in te spelen op de (on)mogelijkheden van de school.

Vorbereidend onderzoek

1. Onderzoek met behulp van de vragen uit hoofdstuk 6 de plaats van de beeldende vakken of dans op je brede stageschool. Stel je vragen aan de cultuurcoördinator, aan teamleden en aan leerlingen.
2. Onderzoek het culturaanbod in de plaats waar je stage loopt. Welke keuzes heeft de school daaruit gemaakt? Wat was hun motivatie?
3. Probeer onder schooltijd een aantal lessen beeldend of dans bij te wonen. Ga ook kijken bij een aantal naschoolse activiteiten.
4. Ontwikkel voor je stageschool een verlengde schooldag project beeldend of dans. Het project moet passen binnen de visie en leerlijnen van de school. Zie daarvoor de ontwerpopdracht.

Ontwerp opdracht

Ontwerp een verlengde schooldag project voor de beeldende vakken of dans voor je stageschool voor onder-, midden- of bovenbouw.

Doe dat in samenwerking met de cultuurcoördinator van je school, de verlengde schooldag coördinator, het Centrum voor Kunst en cultuureducatie en eventueel de schoolbegeleidingsdienst.

Zorg dat het project past binnen de visie en leerlijnen van je stageschool.

Betrek ook nadrukkelijk de leerlingen met hun vragen

en wensen erbij. Probeer elementen van 'levensecht leren' in te passen. (Zie kader.)

Doelen en inhoud

- Maak een programma voor maximaal zes lessen binnen school en maximaal zes lessen buiten school.
- Zorg voor een doorgaande lijn binnenschools-, buitenschools.
- Het binnenschoolse programma is voor alle kinderen en is gericht op kennismaking.
- Het buitenschoolse programma is op vrijwillige basis en gericht op verbreding of verdieping.
- Formuleer een beginsituatie en leerdoelen (vakinhoudelijke doelen en sociaal-emotionele doelen).
- Combineer praktisch beeldend werken met het beschouwen van echte kunstwerken/dansvoorstellingen en kunstenaars/ dansers. Ga daarbij uit van de mogelijkheden die er in de wijk zijn.

Samenwerking

Bedenk voor welke onderdelen in je project je experts op kunstgebied nodig hebt en met welke instellingen je het beste kunt samenwerken. Leg contact met een medewerker van het Centrum voor kunst- en cultuureducatie en leg je plannen voor.

Neem ook contact op met de coördinator VSD van het sociaal-cultureel werk en met de schoolbegeleidingsdienst wanneer die in de verlengde schooldag participeert.

Organisatie/financiën

Denk na over de organisatorische en financiële aspecten van je project.

Zowel voor het binnen- als buitenschoolse aanbod.

Publiciteit

Maak een publiciteitsplan: hoe introduceer je het project in school?

Hoe werf je leerlingen voor de naschoolse activiteiten?

Hoe betrek je de ouders, de buurt bij het project?

Presentatie

Presenteer je project voor een groepje leerlingen. Wat vinden zij ervan? Neem hun opmerkingen mee in je uiteindelijke presentatie.

Presenteer je project in het samenwerkingsoverleg verlengde schooldag.

Probeer de coördinatoren van de school, het sociaal-cultureel werk, het centrum voor kunst- en cultuureducatie en de schoolbegeleidingsdienst enthousiast te maken om je plan verder uit te werken en daadwerkelijk op te nemen in hun verlengde schooldag aanbod.

Presenteer je project ook voor je medestudenten samen met de reacties die je op je plan hebt gekregen.

Aandachtspunten levensecht leren

Over het 'nieuwe leren, authentiek leren of levensecht leren' wordt op dit moment veel geschreven. Veel culturele instellingen en brede scholen experimenteren met elementen hieruit bij het ontwikkelen van een doorgaande lijn binnen-, buiten- schools in de verlengde schooldag. (Zie de websites in de literaturopgave.)

Hieronder geven we een aantal aandachtspunten voor culturele activiteiten met een 'levensecht' karakter:

- Zorg voor een betekenisvolle context. Laat kinderen op zoek gaan in een levensechte setting.
- Breng kinderen in aanraking met kunstenaars, hun werk en hun werkwijze.

Dat kan op verschillende manieren. Zie bijvoorbeeld de programma's van Het Klokhuis. Daar wordt vaak een kijkje genomen in de werkomgeving van verschillende kunstenaars. Zo ontdekken de leden wat kenmerkend is voor de werkrumte van een bepaald type kunstenaar, welke materialen en welke 'vaktaal' hij gebruikt als hij over zijn werk praat. Wat voor soort kunst hij maakt en welke problemen hij daarbij tegen komt. En het is natuurlijk veel spannender om dat als kind aan den lijve ervaren wanneer je echt op bezoek gaat bij een beeldhouwer in zijn atelier of bij een danser in zijn studio. Als dat haalbaar is zul je dat zeker moeten aanbieden. Videofilms kunnen dan eventueel een goede voorbereiding zijn. Breng kinderen vooral ook in aanraking met de echte kunstwerken. In het theater, museum, maar ook op straat of in het park.

- Creëer voor kinderen levensechte leertaken die zijn afgeleid van de activiteiten die kunstenaars in de maatschappij verrichten: wat zijn bijvoorbeeld de werkzaamheden van een prentenboekillustrator, een keramist, een grafisch ontwerper, een schilder, een danser, een choreograaf, een streetdancer?

- Laat kinderen kunstenaars niet imiteren, maar laat hen werken op een manier die verwant is aan die van kunstenaars. Zorg voor een duidelijkverband met hun eisen.

Aanbod onder schooltijd: zie bijvoorbeeld in hoofdstuk 2 het 'Werkmanproject'. Kinderen bezoeken onder schooltijd het atelier van deze beroemde Groningse graficus. Ze krijgen informatie over zijn kunst, zijn manier van werken, over de rol die hij in de samenleving speelde, met name tijdens het verzet. Ze mogen in het atelier zelf aan de slag met grafische technieken. Ze leren begrippen uit de vaktaal van grafiek. Vergelijken grafische technieken uit de tijd van de tweede wereldoorlog met hoe dat nu in ons computer tijdperk gebeurt. Ze leren over de vormgeving van grafiek en op wat voor manier je je boodschap in beeldtaal kunt over brengen. Vervolgens gaan ze met grafische technieken die voor hen op school haalbaar zijn aan het werk om via uitnodigingen en affiches publiciteit te maken voor hun afscheidspresentatie als groep 8. En hoe meer mensen er op hun voorstelling komen hoe beter hun publiciteitscampagne geslaagd is. In die zin is hun werk en het doel daarvan vergelijkbaar met dat van een professionele grafisch vormgever die voor een schouwburg werkt. Een levensechte taak.

Aanbod na schooltijd: sommige taaldruk werkplaatsen hebben ook e-learning in het aanbod. Kinderen leren daar digitaal grafisch vormgeven. Iets wat in school vaak nog niet zo goed haalbaar is. In bijvoorbeeld een project over grafische technieken biedt een dergelijke werkplaats veel mogelijkheden om in aansluiting op een binnenschools aanbod een buitenschools verlengde schooldag aanbod te doen gericht op verbreding en verdieping. Zie bijvoorbeeld de mogelijkheden van de taaldrukwerkplaats Rotterdam: www.taaldrukwerkplaats.nl.

Literatuur

Hoofdstuk 1

Heijdenus-de Boer, Etje,
De dans meester. SLO, Enschede, 1997.

Janssen-Vos, F.,
Basisontwikkeling in de onderbouw.
Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2003.

OCW en VWS, ministeries van,
Brede school: samen sterk met de jeugd.
Ministerie OCW, Den Haag, 2000.

Oenen, Saskia van, e.a.,
Sociale competentie en de brede school.
NIZW Jeugd, Utrecht, 2001.

Projectgroep Cultuur en School -
Pabo's, Voorstel Competentieprofiel
Cultuurcoördinator.
Cultuurnetwerk, Utrecht, 2004.

Stuurgroep Brede Scholen,
Kwaliteitscriteria Brede school.
Oberon & OOG onderwijsondersteuning,
Utrecht/Amsterdam, 2004.

Winssen, Tonny van,
Cultuur aan de basis.
Projectteam Pilot Cultuur en School -
Pabo's, 2004.

Tips voor verdere actuele informatie brede school

3e jaarcongres Brede School 27 januari
2005.

Informatie: e-mail:
respond@logacom.nl.

Internetsites

www.bredeschool.nl.
www.cultuurplein.nl.
www.ocw.nl (ga naar de startpagina, dan
naar onderwijs, vervolgens naar primair
onderwijs en dan naar brede school).

Hoofdstuk 2

Marian, D. van, M. de Jong en
P. den Hertog,
Uit de kunst; methode tekenen en hand-
vaardigheid voor de basisschool.
Delubas Educatieve Uitgeverij, Drunen,
2002.

Internetsite

www.vensterschool.groningen.nl.

Hoofdstuk 3

Knoef, G. (red.),
Moet je doen: dans.
SLO/Meulenhoff-Educatief, Amsterdam,
1997.

Rozen, I. (red.),
Moet je doen: handvaardigheid.
SLO/Meulenhoff-Educatief, Amsterdam,
1997.

Wilders, N. (red.),
Moet je doen: tekenen.
SLO/Meulenhoff-Educatief, Amsterdam,
1997.

Hoofdstuk 4

Heer, Joke de, en Maarten Vos,
Ik kon mijn adem niet ademen.
Stichting Echelon, Uitgeverij Damon,
Budel, 2002-2003.

Ruben, Liesbet, en Babette van Ogtrop,
De Paradijsstraat.
Tropenmuseum Junior, Amsterdam, 2004.

Internetsites

Sprint-project: [www.justitie.nl/publica-
ties/tijdschriften/perspectief/sprint-
stuurt-kinderen-bij](http://www.justitie.nl/publicaties/tijdschriften/perspectief/sprint-stuurt-kinderen-bij)
Vreedzame school:
www.vreedzameschool.webwerkwijzer.nl
www.sociaaemotioneel.nl
Altra jeugdzorg: www.altrajeugdzorg.nl
www.tropenmuseumjunior.nl
www.paradijsenco.nl
www.kids-at-iran.nl

Hoofdstuk 5

Internetsites:

www.de-meeuw.nl. Stichting De Meeuw
geeft informatie over participeren leren
in de verlengde schooldag vanuit het per-
spectief van het sociaal-cultureel werk.
www.bredeschoolnizw.nl: Veel informatie
en praktijkvoorbeelden over levensecht
leren in de verlengde schooldag.
www.nizw.nl/bredeschool.

Hoofdstuk 7

Internetsites:

www.kunstmagneet.nl.
www.taaldrukwerkplaats.nl (ga naar
E-centrum).

Bijlage 1: Voorbeeld van een ingevulde vragenlijst antwoorden Grote Beer

De school

1. Wat zijn de belangrijkste algemene gegevens over de school?

- **Wat is de naam van de school, het adres, de website?**

Jenaplanschool Grote Beer
Gundersteinweg 60 2531 JZ Den Haag
www.nldata.nl/grotebeer

- **Sinds wanneer bestaat de school, functioneert zij als brede school?**

Sinds 1950, sinds 1992 brede buurt school.

- **Kwantitatieve gegevens: aantal leerlingen, leerkrachten, groepen, aantal allochtone leerlingen uit welke culturen.**

320 leerlingen, 40 leerkrachten, 16 groepen, 45% allochtonen, 17 nationaliteiten.

- **Met welke instellingen wordt samengewerkt binnen het brede schoolverband?**

HCO, Koorenhuis, Bibliotheek, Mondriaan.

- **Wat is kenmerkend voor de wijk waar de school staat?**

De school ligt in Moerwijk (Den Haag zuidwest).

Zie verder punt 13.

Binnenschools aanbod

Visie, doelen, leerlijnen

2. Heeft de school een visie op cultuureducatie?

De school is een zogenaamde kunstmagneetschool. In het schoolplan staat hierover het volgende:

'Het idee voor de kunstmagneet komt uit Amerika. Daar werden in de jaren negentig in achterstandswijken de zogenaamde 'Magnetschools' opgericht om te zorgen dat zwarte scholen aantrekkelijk zouden worden voor een brede populatie. De Magnetschools profileerden zich met extra sport en kunstvakken op het rooster en waren al gauw succesvol. De sfeer verbeterde omdat leerlingen niet meer uitsluitend op hun cognitieve prestaties werden beoordeeld. Leerlingen bleken onontdekte talenten te hebben en met plezier naar school te gaan. Ook het werkplezier van de docenten verbeterde. Zij maakten kennis met andere kwaliteiten van hun leerlingen en voelden zich meer uitgedaagd. De ervaringen op de Magnetschools komen overeen

met de theorie van de meervoudige intelligentie van Howard Gardner.

Grote Beer wil samen met zeven andere Haagse basisscholen en in samenwerking met andere instellingen het onderwijs voor kinderen met achterstanden verbeteren. Bij kunstmagneetscholen gaat het om een proef van vier jaar, van schoolseizoen 2001-2002 tot en met 2004-2005. Het project Kunstmagneet wordt gesubsidieerd door Gemeente Den Haag. Fonds 1818 stelt geld beschikbaar voor noodzakelijke investeringen. Het Haagse Kunstmagneetmodel biedt kinderen een breder scala aan ontplooiingskansen door naast het taal- en rekenonderwijs ook structureel kunst- en cultuureducatie toe te passen. Kunst- en cultuureducatie wordt niet (niet alleen) gezien als ondersteuning van de reguliere, cognitieve vakken. Het is een vak dat de creatieve intelligentie helpt ontwikkelen. De magneetvakken zijn een vast onderdeel van het schoolcurriculum. Leerlingen ontwikkelen kennis, vaardigheden en gevoel voor kunst, zowel onder schooltijd als facultatief buiten schooltijd. Talentvolle leerlingen worden gestimuleerd door te stromen naar vervolgonderwijs en naar amateurkunstbeoefening. Als het Haagse kunstmagneetschool model volledig wordt uitgevoerd krijgen de leerlingen van groep 1 t/m 8 gemiddeld eens in de twee weken les. Om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen worden de lessen gegeven door vakdocenten van het Koorenhuis.'

- **Zijn de uitgangspunten van de brede school hierin verwoord?**

- ouderparticipatie
- een doorgaande lijn peuterspeelzaal basisonderwijs, basisonderwijs voortgezet onderwijs
- een doorgaande lijn binnenschools- en buitenschools cultuuraanbod
- extra aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling
- gezamenlijke pedagogische visie met de samenwerkende partners

Zie hierboven. Bij de ateliers worden ouders betrokken door ouderhulp en begeleiding. Door het geven van presentaties en het houden van tentoonstellingen wordt de passieve ouderbetrokkenheid vergroot.

3. Heeft de school voor de kunstzinnige vakken leerlijnen op papier?

- **Voor alle kunstvakken?**

Alleen beeldend.

Doel:

- Kinderen stimuleren hun intelligenties te ontwikkelen (meervoudige intelligentie).
- Kinderen in aanraking brengen met de disciplines: beeldende vorming, muziek, dans, drama en spel en beweging.
- Stimuleren van sociale vaardigheden.
- Met kinderen aan de kerndoelen werken van bovenstaande disciplines.
- Kinderen de mogelijkheid geven hun talenten te ontwikkelen.
- Kinderen mogelijkheden bieden om een zinvolle tijdsbesteding te vinden.
- De school presenteren als een 'Kunstmagneetschool'.
- Het vergroten van de actieve ouderbetrokkenheid door ouderhulp en begeleiding.
- Het vergroten van de passieve ouderbetrokkenheid door presentaties te geven en tentoonstellingen te organiseren.

Organisatie:

Cursusaanbod gedurende een vastgesteld aantal weken (twee, vier of zes).

Werken naar eindresultaat (presentatie, tentoonstelling, verslag).

Kinderen kiezen en schrijven in voor een cursus.

Activiteiten:

Elke activiteit wordt uitgewerkt naar doel, tijd, organisatie, aantal deelnemers, begeleiding.

Cursussen kunnen zowel op middenbouw- als bovenbouw-niveau gegeven worden.

Voor sommige activiteiten is de basiscursus verplicht.

Locatie:

Vaste lokalen en ruimtes.

Omgeving buiten de school.

Op locatie.

Vorbereiding:

Coördinatie in handen van twee personen. Zij zijn tevens contactpersonen naar buiten.

De cursus wordt voorbereid en gegeven door dezelfde persoon.

Begeleiding:

Gebruik maken van elkaars kennis en talent.

Externe docenten (Koorenhuis, kunstgebouw, Don Bosco, enzovoort).

Ouders, kennissen en/of oud leerlingen.

Collegae uit andere bouw.

Tijd/periode:

Bovenbouw donderdagmiddag. Middenbouw vrijdagmiddag.

Cursusduur afhankelijk van activiteit.

Op Grote Beer worden beeldende kunstlessen gegeven, zoals hout- en metaalbewerking, boetseren, druktechnieken, schilderen. De lessen worden gegeven in de groepen 1 t/m 8.

Technieken en materialen zijn afgestemd op de leeftijd van de kinderen.

De lessen worden verzorgd door drie docenten/kunstenaars van het Koorenhuis.

Er zijn vaste docenten in de bouwen.

Vakdocent beeldend Koorenhuis Groep 1 t/m 4**Doel:**

Kennismaken met eigenschappen materialen:

- Aanleren basistechnieken en verdieping ervan.
- Ontwikkelen van sociaal-emotionele vaardigheden.
- Ontwikkelen van taalvaardigheden.
- Ontwikkelen van de ruimtelijke oriëntatie.

Vakdocent beeldend Koorenhuis Groep 5 t/m 8**Doel:**

Naar aanleiding van kunst en cultuurbeelden kennis maken met:

- Eigenschappen van de materialen hout, klei en metaal.
- Aanleren en toepassen van de specifieke technieken, zoals hout- en metaalbewerking, boetseren en drukken.

Thema's

De lessen zijn gerelateerd aan de wereldoriënterende bouw- of schoolprojecten, bijvoorbeeld:

- Groep 7/8 thema wereldkaart: culturen, maskers, schminken, bodypaint.
- Groep 5/6 thema middeleeuwen: schilden van kleitabletten, gebruiksvoorwerpen.
- Schoolproject Gaudi: vormgeving van gebouw en ornamenten.

Ateliers

De lessen zijn verwerkt in de 'ateliers' op vaste middagen.

Ateliers zijn keuzemiddagen waarvoor de kinderen zich kunnen inschrijven voor diverse crea-activiteiten (tekenen, handvaardigheid, drama, dans, muziek, atelierbezoek).

Leskisten

Na een techniekcyclus worden door de docent en coördinator crea-kisten samengesteld, zoals een metaalkist, houtkist, kleikist. Bij deze kisten horen de door de docenten uitgewerkte lesbrieven, voorbeeldfoto's en concrete voorbeelden.

Het is de bedoeling dat de leerkracht en/of ouders met behulp van deze kisten de lessen zelf aan groepjes kunnen geven als onderdeel van het atelier.

In workshops leren docenten van het Koorenhuis de technieken aan groepsleerkrachten en ouders. Twee keer per jaar als onderdeel van algemene ouderavonden.

Voorstel planmatig werken in atelier			Grote Beer
Tekenen/Schilderen Aantal kinderen: 12 Aantal lessen: 4 (kerndoelen) Methodisch: <i>Tekenvaardig</i> <i>Beeldvaardig</i> <i>Tekenen doe je...</i> <i>Blokboek</i> Tentoonstelling	Knutselen Aantal kinderen: 12 Aantal lessen: 2 Opdracht a.d.h.v. projectthema Projecttafel en tentoonstelling	Drama Aantal kinderen: 12 Aantal lessen: 4 Toneellessen Minimusical Musical groep 8 Presentatie	De Kunstquiz Aantal kinderen: 8 Aantal lessen: 6 Intro aan hele bouw Artotheek Quiz
Spel en beweging Aantal kinderen: 12 Aantal lessen: 4 Buitenspel Tennis Dans Breakdance Linedance Presentatie	'Kunstmagneet' Aantal kinderen: 9 Aantal lessen: 2 Leiding: docent Koorenhuis Houtbewerking Metaalbewerking Boetseren Druktechnieken Tentoonstelling	Muziek Aantal kinderen: 8 Cursus van ... weken Trommels/Jembé's Koor Orkest Band Liedjes Presentatie	Schaken / Dammen Aantal kinderen: 10 Aantal lessen: 4 beginners Diploma / Toernooi
Gezelschapsspelen Aantal kinderen: 12 Aantal lessen: 2 Duo-spelen Bordspelen Ouder-kind-middag	Maak je eigen boek Aantal kinderen: 8 Aantal lessen: 6 Lespakket Eigen boek	Computercursus Aantal kinderen: 6 Aantal lessen: 4 Diploma	Fotostrip Aantal kinderen: 6 Aantal lessen: 4 Verhaal, scenario, plan Digitale fotocamera Afdrukken Fotostrip

(vervolg vraag 3)

- **Hoe is dit leerplan, de leerlijn tot stand gekomen?**
Met hulp van wie, bijvoorbeeld de cultuurcoördinator, de vakleerkracht, het centrum voor kunsteducatie, onderwijsadviesdienst.

Vanuit het Kunstmagneetproject, samen met Koorenhuis, gemeente en Stichting 1818.

- **Beantwoordt het leerplan, de leerlijn aan de kerndoelen kunstzinnige oriëntatie?**

Ja.

- **Is ook aandacht voor de leergebiedoverstijgende doelen, bijvoorbeeld voor sociaal-emotionele ontwikkeling?**

Onderdeel van de doelen (zie doel bij voorstel planmatig werken).

- **Hoe is dit leerplan ingevoerd? Meerjarenplanning bijvoorbeeld, een discipline per leerjaar.**

Nog steeds in implementatiefase.

4. Wordt er bij de invulling van het leerplan, de leerlijn gebruik gemaakt van bestaand en/of eigen ontwikkeld materiaal?

- **Een bestaande methode? Zo ja, welke?**

'Tekens-beeldvaardig'.

- **Een eigen methode of projectmateriaal? Zo ja, wie heeft dit ontwikkeld?**

Disciplines zelf gekozen en met vakdocent en consultant Koorenhuis uitgewerkt.

Uitvoering en samenwerking met culturele instellingen/opleidingen

5. Door wie worden de lessen gegeven?

Groepsleerkrachten, vakleerkracht(en) in dienst van de school, consulenten, kunstenaars, stagiaires van kunstopleiding of Pabo?

De vakleerkrachten van het Koorenhuis geven de lessen. Zij geven op twee algemene ouderavonden ook les aan ouders en leerkrachten, zodat deze de lessen kunnen voortzetten wanneer de vakleerkrachten wegvallen. Dit betreft vooral het aanleren van de basistechnieken. De consulent ontwikkelt de lessen samen met de vakdocenten en coördineert het geheel.

6. Met welke culturele instellingen werkt de school samen? Hoe ziet die samenwerking eruit?

- **Kunstmenu, in welke vorm, hoe vaak?**
Voorstellingen, projecten in de klas, ...

De ateliers vormgegeven door vakdocenten van het Koorenhuis. Daarnaast nog een samenwerking van het Koorenhuis samen met de Artotheek. Gegoten in de vorm van 'De kunstquiz'. Deze gaat binnenkort voor het eerst uitgevoerd worden. Hieronder volgt de beschrijving van het project.

'De kunstquiz' een kunstproject van het Koorenhuis, Jenaplanschool Grote Beer en de Artotheek Den Haag

Overzicht van activiteiten

Vorbereidende activiteit

Introductie en uitleg activiteiten en kunstquiz aan de drie bovenbouw stamgroepen op school.

Activiteit 1

Bezoek aan en kennis maken met de Artotheek door acht kinderen (groepsdoorbroken).

De groep wordt verdeeld over twee groepen.

Activiteit rond twee kunstwerken.

Eén kunstwerk gaat mee naar school.

Activiteit 2

De acht kinderen gaan onder leiding van een vakdocent zelf een kunstwerk maken, geïnspireerd door het door hen gekozen kunstwerk van de Artotheek.

Verschillende technieken en materialen.

Activiteit 3

Bezoek aan Artotheek door de acht kinderen met twee van de acht zelfgemaakte kunstwerken.

De kunstwerken mogen daar twee weken blijven hangen.

Activiteit rond materiaal en techniekgebruik, ordenen.

Digitale verslaglegging.

Activiteit 4

Informatie zoeken en verwerken, verslaglegging, foto's, kunsttentoonstelling.

Activiteit 5

Kunstenaar op school.

Gesprek, vertellen over, video, dia's, inspiratie.

En kunstwerken van de kinderen.

Activiteit 6

Kunstquiz.

Activiteit 1 t/m 3 zou drie keer gedaan kunnen worden met steeds acht andere kinderen.

Daarna pas activiteit 4 met (3x8 is) 24 kinderen waarmee ook activiteit 6 de kunstquiz wordt gedaan.

Het schema zou er dan zo uit zien:

week 1	week 2	week 3	week 4	week 5	week 6	week 7	week 8
algemene introductie	act 1 groep A	act 2 groep A	act 3 groep A	act 1 groep B act 4 groep A	act 2 groep B	act 3 groep B	act 1 groep C act 4 groep B
week 8	week 9	week 10	week 11		week 12	week 13	
act 2 groep C	act 3 groep C	act 4 groep C	act 5 groep A B C			Kunstquiz groep A B C	

- **Begeleiding van consulenten**

Er is een consulent van het Koorenhuis. Wanneer de vakleerkrachten na het stopzetten van de subsidies wegvallen blijft de consulent om de kunstlessen te coördineren.

7. Hebben de school en de culturele instellingen een gezamenlijke visie op cultuureducatie?

- **Wat zijn hun uitgangspunten?**
- **Is er een inhoudelijke relatie tussen de reguliere lessen beeldend gegeven of vakleerkracht en het cultuuraanbod van de culturele instellingen?**

Het cultuuraanbod is samen met het Koorenhuis ontwikkeld en men is gekomen tot een persoonlijk kunstprofiel. Een van de vaste elementen van zo'n kunstprofiel is een leerlijn (met lesbeschrijvingen) waarin staat welke leerstof de leerlingen krijgen in de loop van hun schoolloopbaan binnen schooltijd. Een methodiek kunstzinnige vorming van een beginniveau tot een kerndoel (website van het Koorenhuis). Bij Grote Beer is er een wederzijdse adoptie van de school en een culturele instelling. In dit geval de artotheek (zie de kunstquiz).

Buitenschools aanbod verlengde schooldag

8. Is er een naschools cultuuraanbod in de verlengde schooldag? Is er een doorgaande lijn van binnen- naar buitenschools aanbod?

- **Hoe ziet dit activiteiten aanbod eruit? Welke doelen worden nagestreefd?**

In het kader van de verlengde schooldag zijn er diverse activiteiten opgezet. Naast allerlei sportactiviteiten (in dit geval drie) waren er in het schooljaar 2003-2004 twee culturele activiteiten.

Er was een project van tien lessen Afrikaans Trommelen voor groep 7 en 8 waaraan elf leerlingen deelnamen. Daarnaast was er een kunstproject van negen lessen voor groep 5 en 6 en voor groep 7 en 8 waar negen leerlingen aan deelnamen.

- **Door wie wordt dat aanbod ontwikkeld en uitgevoerd?**

Het aanbod werd ontwikkeld en uitgevoerd door respectievelijk het Koorenhuis en Stichting Jeugdwerk.

- **Is er een doorgaande lijn van binnen- naar buitenschools? • Hoe ziet die er uit?**

Nee.

- **Wat is het doel daarvan?**

- **In hoeverre is een buitenschools cultuuraanbod anders van karakter dan een binnenschools aanbod?**

Het is op vrijwillige basis. De leerlingen konden zich er voor inschrijven. Voorwaarde voor verlenging van deelname is deelname aan de jaarlijkse evaluatie van de verlengde schooldag.

- **Door wie wordt het verlengde schooldag aanbod gecoördineerd en betaald?**

Het aanbod werd gecoördineerd en betaald door het schoolbestuur

Organisatie/randvoorwaarden

9. Heeft de school een cultuurcoördinator?

Nee.

10. Welke financiën zijn verder beschikbaar?

- **Voor de aanschaf van methodes?**

Eigen middelen.

- **Voor het inhuren van projecten, docenten, bezoeken van voorstellingen?**

Gemeentelijke subsidie, Stichting 1818, ouderbijdrage, eigen budget.

- **Is dat voldoende?**

Nooit.

- **Waar komt dat geld vandaan? Ook GOA-gelden?**

Subsidies gaan in het vaarwater met de GOA-gelden toch verdwijnen.

11. Welke randvoorwaarden zijn verder van belang?

- **Schoolgebouw met ruimte voor kinderen om zelfstandig in groepjes te werken**
- **Handvaardigheidlokaal**
- **Vakleerkracht**
- **Roostermogelijkheden**
- **Groepsgrootte**

Bij de ateliers wordt gewerkt met een groepsgrootte van acht kinderen.

Relatie met ouders en met de wijk

12. Hoe worden ouders betrokken bij de culturele activiteiten van hun kinderen?

Ouders hebben inbreng in het atelier.
Bezoeken van eindpresentaties en tentoonstellingen.

13. Wat is kenmerkend voor de buurt/wijk waaruit de kinderen komen?

Zie schoolplan:

'De school ligt in Moerwijk. Hier zijn tussen de oude portiekwoningen en de vele halfhoge flats ook koopwoningen gebouwd. Er is een duidelijke instroom waarneembaar vanuit andere Haagse wijken (Spoorwijk en binnenstad) en ook uit Suriname en de Antillen vestigen veel (veelal gebroken) gezinnen zich in Moerwijk. Er is nogal wat sociaal-economische problematiek. Ook is de instroom van allochtone gezinnen groter. De oorspronkelijke bewoners trekken veel naar de Vinexlocaties. Door de veranderende leerlingpopulatie moeten we veel meer en intensiever netwerken met andere wijk-scholen en welzijnsorganisaties. De bevolking van de wijk is gemêleerd, naast leerlingen uit de wijk zelf komen er ook leerlingen van buiten de wijk, mede door de aantrekkingskracht die Jenaplanonderwijs uitoefent.'

14. Hebben de culturele activiteiten van de brede school ook een specifieke wijkfunctie?

Nauwelijks.

Bijlage 2: Voorstel herziene kerndoelen basisonderwijs (maart 2004)

Kunstzinnige oriëntatie

Karakteristiek

Door middel van een kunstzinnige oriëntatie maken kinderen kennis met kunstzinnige en culturele aspecten in hun leef-wereld. Het gaat bij dit domein om kennismaking met die aspecten van cultureel erfgoed waarmee mensen in de loop van de tijd vorm en betekenis hebben gegeven aan hun bestaan. Het gaat bij kunstzinnige oriëntatie ook om het verwerven van enige kennis van de hedendaagse kunstzinnige en culturele diversiteit. Dit vindt zowel op school plaats, als via regelmatige interactie met de (buiten)wereld. Kinderen leren zich aan de hand van kunstzinnige oriëntatie open te stellen: ze kijken naar schilderen en beelden, ze luisteren naar muziek, ze genieten van taal en beweging. Kunstzinnige oriëntatie is er ook op gericht bij te dragen aan de waardering van leerlingen voor culturele en kunstzinnige uitingen in hun leefomgeving. Ze leren daarnaast zichzelf te uiten met aan het kunstzinnige domein ontleende middelen:

- ze leren de beeldende mogelijkheden van diverse materialen onderzoeken, aan de hand van de aspecten kleur, vorm, ruimte, textuur en compositie;
- ze maken tekeningen en ruimtelijke werkstukken;
- ze leren liedjes en leren ritme instrumenten te gebruiken als ondersteuning bij het zingen;
- ze spelen en bewegen.

Waar mogelijk worden daarbij onderwerpen gebruikt die samenhangen met die uit andere leergebieden. Het onderwijs wordt daardoor meer samenhangend en mede daardoor betekenisvoller voor leerlingen. Maar voorop staat natuurlijk de authentieke bijdrage van kunstzinnige oriëntatie aan de ontwikkeling van kinderen.

Kerndoelen

- 54 De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.
- 55 De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.
- 56 De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Bewegingsonderwijs

Karakteristiek

Kinderen bewegen veel en graag. Dat zien we bijvoorbeeld op het schoolplein tijdens het buitenspelen van de kleuters. Het behouden van die actieve leefstijl is een belangrijke doelstelling van dit leergebied. Om dat doel te bereiken leren kinderen in het bewegingsonderwijs deelnemen aan een breed scala van bewegingsactiviteiten, zodat ze een ruim 'bewegingsrepertoire' opbouwen. Dat repertoire bevat motorische aspecten, maar ook sociale vaardigheden. Leerlingen leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren in aansprekende bewegingssituaties. Het gaat daarbij om bewegingsvormen als balanceren, springen, klimmen, schommelen, duikelen, hardlopen en bewegen op muziek. En om spelvormen als tikspelen, doelspelen, spelactiviteiten waarbij het gaat om mikken en jongleren en stoeispelen.

Vanuit dat aanbod zullen kinderen zich ook kunnen oriënteren op de buitenschoolse bewegings- en sportcultuur en de meer seizoengebonden bewegingsactiviteiten.

De meeste bewegings- en sportactiviteiten worden gezamenlijk ondernomen en dus is het nodig om te leren afspreken wat de regels zijn, hoe die na te leven en wie welke rol speelt. Verder hoort daarbij elkaar helpen, op veiligheid letten, elkaars mogelijkheden respecteren en eigen mogelijkheden verkennen. Het is eigen aan 'bewegen' dat er plezier aan te beleven valt. Dat plezier is van groot belang voor een blijvende deelname aan bewegingsactiviteiten.

Kerndoelen

- 57 De leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren.
- 58 De leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deelnemen, afspraken maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden inschatten en daarmee bij activiteiten rekening houden.

